

ВІРЯ І КУЛЬТУРА

РІК 1965

ЧИСЛО 7 (139)

ХРОНІКА УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ.

● Меморіальна таблиця на будинку, де жив Максим Рильський. 19 березня 1965-го року, в день народження поета Максима Рильського, на будинку ч. 68 по вулиці Леніна в Києві відкрито меморіальну таблицю.

На гранітній плиті — горельєф поета і напис: "У цьому будинку в 1934-1964 р. жив і працював Максим Рильський".

● Шевченківська Наукова Сесія в Торонто. Наукове Товариство ім. Шевченка в Торонто в неділю 7-го березня 1965 р. в залі УНО, 297 Каледж влаштувало Прилюдну Наукову Сесію. Сесію відкрив і проводив нео проф. д-р Євген Вертилорох, голова Канадського НТШ. У своєму вступному слові він познайомив присутніх із структурою НТШ та членством. На сесії було прочитано й обговорено такі доповіді: д-р Б. Стебельський: "Тарас Шевченко у світлі світової критики", д-р Юліян Лисяк: "Фонетичні явища старочерковнослов'янської мови в Шевченковій поезії", мігр Орест Павлік: Праця Маріетти Шагінян "Тарас Шевченко". Надпрограмово було прочитано статтю Івана Франка про Т. Шевченка у 100-ліття з дня народження.

● М. Коцюбинський. Урочисті збори громадськості у столиці Словаччини Братиславі вішанували 100-ліття з дня народження Михайла Коцюбинського. Програму концерту було складено з словацьких перекладів творів українського класика.

● Опера про Кобзаря. Почались гастролі театру ім. Шевченка. У Москві почались гастролі артистів київського академічного театру опери та балету, які познайомили слухачів з новою опорою "Тарас Шевченко" (музика і лібретто Г. Майбороди). Українські майстри всьоме приїздять у столицю і, як завжди, показують москвичам свої останні роботи. Цього разу, крім "Тараса Шевченка", вони привезли опери "Трубадур" і "Лючія ді Ламмерур", балет "Спартак" і одноактні балети. В новому спектаклі про Кобзаря багато масових сцен, хорових епізодів, близьких своїми інтонаціями до українських пісень. Опера вінчає хор, який славить безсмертя Кобзаря.

● Бандуристи. В кінці літа минулого 1964-року в Чікаго в філії ОДУМ-у розпочалася праця з новоствореним ансамблем бандуристів ОДУМ-у. В останніх днях листопада 1964 року 27 бандуристів, переважно молодих хлопців і дівчат, вперше провели свої пальці по дорогих струнах народнього інструменту-бандури. Два рази в тиждень вони з за-

хопленням пильно вивчали гру на бандурі.

Перший іспит для ансамблю бандуристів ОДУМ-у 27 бандуристів та два десятки співаків відбулося 4 квітня 1965 року, в неділю о 6-ій годині вечора в школі Шопена на Шевченківськім концерті.

● Київська бібліотека ім. М. В. Гоголя відзначила своє 60-річчя. Привітати ювілярів прийшли письменники І. Ле, В. Кондратенко, Д. Білоус. За дорученням Спілки Письменників Іван Ле вручив грамоти О. Г. Тряскіній, яка з 1919 року очолювала бібліотеку, та іншим працівникам — кращим популяризаторам книг.

● Пам'яті М. В. Ломоносова. Загальні збори Академії Наук України. Близьке серцю українського народу ім'я великого російського вченого, мислителя Михайла Васильовича Ломоносова. В 1734 році він приїздив в Україну і деякий час навчався в Київській Духовній Академії, яка вважалася тоді першим з вищих учбових закладів на Сході.

В переддень 200-річчя з дня смерті М. В. Ломоносова, 14 квітня 1965-го року в конференційній залі Академії наук Української РСР зібралися академіки, члени-кореспонденти АН УРСР, представники громадськості Києва.

Загальні збори вчених відкрив вступним словом віце-президент Академії наук УРСР В. С. Гутиря.

З доповіддю про великого російського вченого виступив академік А. К. Бабко.

● Москвичі аплодують артистам України. З успіхом проходять у Москві гастролі Академічного українського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка. На спектаклях гостей з Києва, які виступають на сцені Кремлівського палацу з'їздів, побувало вже більше як 50 тисяч глядачів. Українські артисти знаються москвичів з своїми спектаклями на музику А. Хачатуряна і Г. Майбороди, з новими постановками італійських опер.

16 квітня виставою опери Г. Майбороди "Тарас Шевченко", показаної на сцені Великого театру, Київський театр опери та балету ім. Шевченка завершив гастролі в Москві.

● Мистецтво й політика. "Президія Спілки письменників України висунула на здобуття Ленінської премії роман Ірини Вільде "Сестри Річинські".

На здобуття Шевченківської премії висунуто поему Миколи Бажана "Політ крізь бурю", поезія Михайла Стельмаха "Гусин" (Закінчення на ст. 3 обортки)

ВІРА Й КУЛЬТУРА

FAITH AND CULTURE

МІСЯЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ ДУМКИ Й КУЛЬТУРИ
ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Передплата річна 4 дол., піврічна 2 дол., чвертьрічна 1 дол.

Окреме число 40 центів.

Адреса: 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man., Canada. Телефон JU-9-1606

Authorized as second class mail, Post Office Department, Ottawa, and for payment of postage in cash.

Printed by The Christian Press Ltd., Winnipeg, Canada

Рік XXVIII

May — Травень, 1965 рік

Число 7 (139)

МОСКОВСЬКИЙ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ ЦЕРКВУ БУВ ДУЖЕ МАЛИЙ.

ЗОЛОТА СТОРІНКА З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.

Питання про московський вплив на Українську Православну Церкву та про його розміри, це питання в нас дуже й дуже важливе, і звичайно вирішується зовсім просто: усе спільне між цими Православними Церквами вважається за московське.

Це зовсім не відповідає історичній правді, і так можуть твердити тільки особи, що справи глибше не знають, або особи з політичними цілями.

Коротенько вияснюємо тут цю справу в історичному освітленні.

I.

Це Україна дала Московії Віру Христову й усі церковні звичаї та всю церковну обстанову.

Стародавня Київська Держава, Русь-Україна, була дуже розлегла, й до неї належали не тільки землі південні, але й північні. І Київ був не тільки "матір'ю городів руських", але й матір'ю культури руської, особливо ж культури церковної, на всьому Сході слов'янства. Нові глибші досліди культури давньої Московії ясно показали, що вся вона йшла з Руси-України, а головно з Києва.*

* Докладно розповідаю про це, з поданням літератури, у своїй праці "Українсько-російський словник початку XVII-го віку", Вінніпег, 1951 р. ст. 5-18.

Україна знала Христову Віру ще з давнього часу, ще до т. зв. Першого Охрещення, що було 866-го року, за Патріярха Костянтинопольського Фотія. І Віра ця сильна була в наших землях ще за яких 150-200 літ до кн. Володимира Великого, що офіційно охрестив Київ року 988-го. А зараз по цьому Володимир поніс Христову Віру на північ, до тих міст і народів, що трохи пізніше склали Московію. Звичайно, кн. Володимир насаджував Православну Церкву тільки таку, яка була в Києві, й інакше й бути цього не могло: на північ переносялася і Віра, і звичаї, і вся церковна обстанова, і Обряди.

II.

Церковний вплив України на Москву-Росію ніколи не спинявся.

Духовний і церковний зв'язок України з Московією позостався на віки. Спочатку Православна Церква на Сході була одна, Голова її сидів у Києві й звався: "Митрополит Київський і всієї Русі". Головну роль грава тоді Церква Українська, і давала й на північ усю церковну ідеологію: вона була не тільки Церква Мати, але й Церква Учителька.

І це було й зостається довго й надалі основою українсько-російських

відносин: Україна — це Мати північної Русі, ще її головніша Учителька в культурному житті.

І цей вплив не спинився й надалі, коли з року 1448-го Московська Церква стала незалежною Митрополією, а з 1589-го стала Патріярхією, п'ятою серед інших. Церковні стосунки Московії з Києвом ніколи не переривалися, не спинялися, і головний центр Православія, Києво-Печерська Лавра, позоставався сильною й реальною впливовим аж до половини ХІХ-го століття.

За віки XVI-XVII-XVIII вплив Української Церкви на Московську був так само дуже сильний і реальний, який для істориків зовсім ясний.

III.

Забравши року 1686-го Українську Церкву під свою юрисдикцію, Москва не змогла ідеологічно впливати на неї.

Року 1686-го Українська Церква, за сильною допомогою гетьмана Івана Самойловича, що “спізно” просив про це Патріярха Царгородського, ніби в імені всієї України, відійшла від юрисдикції Царгородської й попала під Москву. Чи з цього часу пішов якийсь більший ідеологічний вплив Московської Церкви на Українську? Наукові досліди не вказують на це, — навпаки, вплив український сильно побільшився, і духовні українці помалу обсліни всі найвищі церковні місця в Росії. І так було цілі XVII і XVIII-ий віки. Церковний вплив усе був з України на Московію, а не навпаки.

В XVIII-ім віці геть усі чисто вищі духовні посади не тільки в себе в Україні, але й по всій Росії прибрали до своїх рук самі українці, і вони тягли за собою теж українців. Дійшло аж до того, що Московське Духовенство почало хвилюватися через це “українське засилля”, заговорила своя національна гордість.

Ось тому 17 квітня 1754 р. цариця Лісавета видала свого наказа Св. Синодові про те, що на Архиереїв та на Архимандритів можна висвячувати і москалів: “Всепресвітльшша Державнійша Великая Государыня Імператрица Елісавета Петровна, Са-

модержица Всероссійская, сего апрѣля 17 дня повелѣть соизволила: Чтобъ къ произведенію на праздныя вакаціи во Архиереи Ея Императорскому Величеству от Св. Синода представляемы были изъ Архимандритовъ и великороссіянъ, да и въ Архимандриты производими бъ были жъ и изъ великороссіянъ.”*

Сам цей наказ, саме це голосне тут и ясно свідчить про велику силу українського впливу на Російську Церкву, а не навпаки.

Коли пішли які російські впливи, то вони були адміністративного характеру. Та й у цьому спочатку українці брали участь. Хіба не українці заснували Петрові I Святішого Синода 1721-го року? Хіба не українець Феофан Проkopович склав “Духовного Регламента” 1721-го року, яким керувався цей Св. Синод? Хіба не українці були головними членами його? Хіба не українці оточили Петра I й допомагали йому в культурній праці?

Вплив Московської Церкви на Україну був головно, а може й виключно адміністративного характеру та характеру мовного. Але помітного ідеологічного впливу Московська Церква на Українську ніколи не мала, — і це найвища оцінка значення Української Церкви, якої ламати чи затемнювати ми не сміємо, бо тим підкопуємо найміцнішу підвальну своєї культури, тим понижуємо віковічну славу своєї Церкви.

* Див. “Полное Собрание Законовъ Российской Империи”, том XIV ст. 58-59 №10216.
(Кінець буде). † Іларіон.

ДО НЕБА.

Причастя людину обожить,
Бо з Господом Богом з’єднає,
І сили духові примножить,
І Щастя подасть їй безкрайе!

Причастя — це з Богом єднання,
Це подорож духа до Неба, —
Душі моїй Зірка Порання,
Гостина навіки до Тебе!...

Причастя — як дощик на полі,
Роса всесільоща на рожі:
Утихнуть усі твої болі,
І заграють в душі Зорі Божі!...
17.IV.1965.

† Іларіон.

РИМСЬКА УНІЯ НЕ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ.

Експерименти Риму над українською душою.

Наші брати і сестри всі з православного роду.

Наші брати й сестри українці католики, які не є відповідальними за релігійне розбиття, що його свого часу доконали вороги українського народу, у своїх предках — православні. З православних стали вони уніятами, а пізніше — греко-уніятами, а ще пізніше — греко-католиками, а нарешті — католиками, що є рівно-значно з римо-католиками, бо повна назва Церкви, до якої вони належать — Церква Римо-Католицька, а Папа Павло VI у своєму зверненні до Патріярха Атенагора I під час зустрічі у Святій Землі навіть так сказав: “Римська Церква і ввесь Вселенський Собор у глибокій радості прийматимуть цю історичну подію” (зустріч Папи з Патріярхом).⁷⁹ “Наша Мета”, орган українців католиків у Торонто, поправила Папу Павла VI: замість “Римська Церква” поставила “Католицька Церква”⁸⁰, хоч інші часописи, як українські так і англомовні, подали: “Римська Церква”, бо так називав свою Церкву сам Полова ІІ.

“Перетворені” у наслідок Римської Унії з православних на римо-католиців наші брати й сестри католики по-звалені можливості навіть молитись за свій довгий-довгий український рід, який, переходячи у загробне життя, залишив свою гарячу просьбу, яка словами Церкви так висловлена: “...Але прошу всіх і благаю: безперестанно моліться за мене Христу Богові, щоб не був я посланий за гріхи свої на місце муки, але не хай оселить мене, де світло життя” (з “Чину Похорону”).

Ми не соборно відсвяткували пам'ять Тараса Шевченка.

Всі українці будували своїми по-жертвами Пам'ятника Тарасові Шевченкові, нашему всеукраїнському пророкові, у Вінниці в 1961 році, та не всі українці виконали його просьбу, висловлену ним словами церков-

ної Молитви та своїми заповітами, страждальним життям, глибокою Вірою в Бога пересякнутим, написаними.

Первоєпарх Української Православної Церкви Митрополит Іларіон звернувся до Духовенства й Вірних з спеціальним Посланням, закликаючи до Молитов за душу страждальника й мученика за Україну Тараса Шевченка, бо це ж було в столітню річницю його смерті. “Усі помолімось за Тараса Шевченка”, — писав Блажениший Митрополит Іларіон. І всі вірні сини й доньки Святої Православної Української Церкви, якої відданим сином був цей найбільший борець за волю України, широ й усередно молились за нашого найбільше любленого геніяльного поета, слуги Божого Тараса Шевченка, благаючи Всемилостивого Господа, щоб оселив його душу в оселях Праведних.

Епископат Української Католицької Церкви, на чолі з Митрополитом Максимом, закликав Духовенство й Вірних у цей день столітньої річниці смерті мученика за Україну Тараса Шевченка “в намірені украйнського народу”... Я не кажу, борони Боже, що не треба молитись в “намірені українського народу”... Але щоб ви сказали, коли б Священик на Свято Різдва Христового став правити Великодню Службу Божу?

Слово Боже, Біблія, так каже: “Для всього свій час, і година своя кожний справі під Небом” (Екклез. 3. 1). І чи ж не випадало, щоб у столітню річницю смерті свого найбільшого сина всі українці, хоч і врізних Церквах, поєдналися в своїх Молитвах за спокій душі Тараса Шевченка, що, не зважаючи на тяжкі муки, ніколи не спинявся в своїй праці для Господа і для українського народу?

А була також золота нагода хоч на хвилину розвалити “залізну заслону”, що її Рим, разом з поляками фанатиками й нашими власними зрадниками, збудував поміж українцями в XVII столітті, в об'єднаній Молитві посвячення пам'ятника й Панаході

біля стіп його, чого домагалось українське православне суспільство через Союз Українців Самостійників і на що виявив свою повну згоду Первоєпарх Української Православної Церкви Блаженніший Митрополит Іларіон. Ні одне, ні друге не відбулось, щоб заманіфестувати всенадзвичайну українську Правду, ствердити глибоку релігійність Тараса Шевченка й “відмінність святкувань 100-річчя смерті Тараса Шевченка під проводом КУК і тим, що його перевозять комуністичні середовища та інші”, як про це писала Центральна Союзу Українців Самостійників до Президії Комітету Українців Канади в Вінніпегу. Всі спроби й старання в цій справі КУК відкинув, мотивуючи “непоборими труднощами, яких КУК не може змінити”.³¹

Так, КУК не міг хоч на хвилину залишити той прірви, що постала поміж українцями братами, яку викопав “Рим в поході на Схід”...

“Перетвореним” в римо-католицтво нашим братам і сестрам українцям католикам не вільно молитися за своїх братів і сестер українців православних, хоч вони були б найбільшими героями й мучениками за волю України.

Трираменний Хрест — український національний Хрест.

Рим так далеко пішов у своїх заходах збільшення прірви поміж українцями, що навіть заборонив “русинам уніятам-українцям католикам” ставити трираменні українські Хрести. Таку заборону видав ще Папа Лев XIII в 1887 році, на вимогу польської шляхти й римо-католицького Духовенства.³² Але тоді ще українці жили православним від віків духом, бо їх згоди на римську унію не питали. Довгий час заборона Папи залишалась переважно на папері.

З трираменними Хрестами виїзділи українці, змушені панською неволею й зліднями, до чужих країн і тут будували трираменні Хрести та прикрашували ними, за краєвим звичаєм, свої Церкви. Ситуація нагло змінилася по першій світовій війні. Повіяло сильним римським духом в Греко-Католицькій Церкві. Стало викидати з Богослужень слово “право-

славний”, впроваджувати целібат, поважно заговорили про Святе Причастя за римським зразком — тільки під видом хліба та ін. А тут, у Канаді, пригадали собі ще папську заборону ставити трираменні Хрести. За прикладом Советського Союзу, де все виконується понад норму, “ревні” українці католики зробили більше понад призначену Папою ХІІІ норму, бо не тільки перестали ставити трираменні Хрести й прикрашувати ними свої Церкви, але стали нищити й зрубувати вже поставлені раніше з нагоди відбудутих Місій чи інших вроčистостей, як це мало місце в одному з наших більших українських центрів.

Подібні “ревнителі” знайшлися та кож у провінції Алберті, як Т..., Л... та ін. місцевостях. Однаке їм це не вдалося, бо почуття самопошани більшості перешкодило тому. Ale римський дух заборони таки переміг, бо в тих самих місцевостях побудовано нові Церкви, а на них поставлено вже однораменні чи латинські, як кажуть українці, Хрести. Латинська традиція запанувала над українською з допомогою самих українців.

Але ось у Велику Годину по телевізії передавались Страсні Відправи з греко-католицької Церкви Св. Николая в Торонто. Перед очима промайнуло зображення трираменного Хреста. Ніби хотілося сказати: не сумуйте, ми ще тримаємося... Насовується тільки питання: а як довго? Чи так, як Т... і Л..., про які ми згадували? Бо “Наша Мета”, що виходить у тому самому Торонто, в числі 35 від 29 серпня 1964 року вмістила статтю під наголовком “Московським трираменным Хрестом баламутять читача”³³, в якій автор її в далекому від християнської любові тоні, в грубій образливій формі, накидається на оборонців трираменного Хреста. З цієї статті виходить, що греко-католицька Церква Св. Николая в Торонто, яка не тільки зберігає трираменного Хреста, а ще до того показала його на телевізійній передачі, що охопила всю Канаду, а може й Америку, поширила серед українців католиків велике баламутство... Радимо авторові баламутної статті на тему трираменного Хреста у своїх Отців широ висловідатись та просити їх, щоб не накла-

дали на нього великої покути... Дивує нас тільки, що телевізійну передачу з трираменним Хрестом надавали ті самі Отці, які видають часописа "Наша Мета". Чи не є це ще один з багатьох експериментів над українською душою?!

Ми, православні українці, шануємо однораменні й трираменні Хресты. Коли ж трирамений Хрест у протягу нашої історії став до певної міри ознакою українства, то хіба римські Папи, які ще досі не знають українців, а тільки русинів, мають право ті ознаки українства нищити? А українці мають ім у тому допомагати?

Справді, своїх своїх уже не розуміють, стараючись якнайбільше наблизитись до всього латинського, щоб було, як кажуть поляки: "вшистко єдно" наявіть у зовнішніх формах.

А тепер послухаймо, що говорить про трираменного Хреста український учений професор д-р Митрополит Іларіон (Огієнко).

Блаженніший Митрополит Іларіон, Первоєпарх Святої Православної Церкви в Канаді у своїй праці "Трирамений Хрест зо скісним підніжком — національний Хрест України", так пише про трираменного Хреста: "На західно-українських землях, що сусідували з Польщею, трирамений Хрест зо скісним підніжком з давнього часу став прапором "руськості", українства, і з давнього часу і поляки вважали такого Хреста Хрестом "схизматицьким", "руським", українським. Під прапором трираменного Хреста зо скісним підніжком довгі віки боронилася українська нація від винародовлення, чому цей Хрест густо політизувався українською кров'ю..."

Цікаве ї цінне світло на цю справу подає скарга української шляхти 1583 року до Київського Митрополита Оникіфора Дівочки. Наша видатна тодішня інтелігенція скаржиться на насильства католиків: "Церкви (православні) замикались, забороняли дзвонити... Рубають Хрести, і на вимогу жидів здіймають дзвони... Наші Церкви обертають на єзуїтські, а майно Української Церкви передається латинським церквам..." Отже, "рубають Хрести". Розвумію це так, що Хрести були трира-

менні, відмінні від католицьких, а тому їх і рубали".

"Натиск Католицтва на Православіє був значно менший в Україні Великій, тому там трирамений Хрест менше був поширеній".

"Отож, з 16-го століття трираменні Хрести, що знані в нас з глибокої давнини, появляються значно частіш, як витвір українських церковних обставин, і такий Хрест постепенно стає українським національним Хрестом".⁸⁴

Ми знаємо, що є грецький Хрест, є латинський Хрест, а навіть папський, є Андрієвський Хрест. Чому ж не може бути українського Хреста? Чи тому тільки, що він не подобався полякам, а Папа римський Лев XIII, щоб додогодити полякам римо-католикам, заборонив "русинам уніятам" трираменні Хрести ставити й шанувати?

Є український Хрест, який є проповідю української й Божої Правди. Він нам проповідує про розп'яття Ісуса Христа для нашого спасіння, він нам проповідує про покаяння розбійника (ліднесена скісна частина) й загибел розбійника, що не покаявся в своїх гріхах (скісна частина додолу опущена), як також про дві істоти в Христі — Божу й людську; він нам проповідує (скісні частини) про проповідь Св. Апостола Андрея Первозванного в Києві, що був розп'ятий на скісному Хресті. Отож, як бачимо, національних та догматичних Правд проповідницею є наш український православний Хрест, Хрест трирамений. Шануймо його й любімо його, як знам'я нашого спасіння та ознаку Апостольства нашої Української Православної Церкви, як Церкви Первозванної.

А що росіяни сподобали собі нашого українського трираменного Хреста та перейняли його від нас, то це не значить, що ми маємо свого Хреста відрікатися. Чей же не росіяни просвіцали українців Православною Вірою, але українці росіян. Це повинні знати ті, хто зневажає трираменного Хреста, називаючи його "московським", щоб тільки все було на латинський лад, а при тому забуваючи, що заборона ставити трираменні Хрести була зроблена Папою на домагання поляків римо-католи-

ків, яких девізою в боротьбі з право-славними українцями, як про це свідчить історія, було: "Пустити русина на русина" (Pušćiť rusina na rusina), що відповідало староримському принципові: "Діли й пануй" (Divide et impera).

Ненависники трираменного Хреста повинні знати, що поляки-фанатики, домагаючись від Папи заборони ставити трираменні Хрести, не керува-

лись спасінням українських душ, їх національним добром, а ненавистю до Правоіслав'я, як носія української державної ідеї. Тому то Блаженніший Митрополит Іларіон у своїй праці, що ми вище згадували, вказує виразно на ті історичні обставини, при яких трираменний Хрест став українським національним Хрестом.

(Далі буде).

† Архиєпископ Андрей.

ПАЛОМНИЦТВО ПО СВЯТИХ МІСЦЯХ СХОДУ.

СВЯТА ГОРА АФОН.

Окремої розвідки чи історії Афону я не збираюся писати, бо це не моя тема. Зрештою, про Афон написано безліч різних праць різними мовами. Я тут подаю тільки те, що я бачив на Афоні, з ким зустрічався, які відвідав монастирі, які пережив враження, що відчував, з чого радів, над чим сумував, бувши на тих Святих місцях. Бо Афон — це другий Єрусалим!

Раніше я чув про Афон багато, та-кож багато читав, але з того всього я не мав належного поняття про ньо-го, бо Афон зовсім не такий, як я ба-чив його моєю уявою. Афон — це ціле окреме місто, навіть більше, це — ціла окрема невелика монаша держава. Щоб звідати хоча б поверхово всі монастирі на Афоні і хоча трохи познайомитися з тутешнім життям, потрібно було б щонайменше пів ро-ку часу. Тому й мій опис того, що я бачив, не може бути повний, бо ж я був там тільки всього три тижні, а за такий короткий час, розуміється, багато бачити не можна.

Треба тут також підкреслити ту особливість Афону, що сюди не вільно заходити жінкам, навіть не вільно їм висідати з човна на пристані в Давфні. Тому перед тим я немало був здивований тим, що в нашому човні їхали самі тільки мужчини.

ПРИСТАНЬ ДАВФНІ.

До пристані Давфні я прибув десь біля години 5-ої ввечері. Це невелике грецьке містечко з гарними будинка-ми, кількома ресторанами й кількома крамницями. Тут треба було прохо-

дити ті самі закони, як в кожній державі при переході кордону. Насамперед державні урядовці переглянули мої документи, а особливо дозвіл в'їзду на Св. Гору. Прибили там належні печатки і дозволили мені йти до автобусу.

Недалеко будинку, в якому ми проходили всі формальності, вже стояв автобус, який відвозив людей до центру Афону — Кареї. Я зайняв в автобусі своє місце і відчував, що мое серце чомусь заспокоюється. Недавні хвилювання минули, я маю право вступу на Афон і оце тепер вже іду туди... Дякую Тобі, Боже, за це!

До 1963-го року на всьому Афоні не було ніякої моторизованої комунікації, а все відбувалося мулями. Всі відвідувачі Афону, висідаючи в пристані Давфні, пересідали на мули і їхали на Афон. Але тепер не так. Року 1963-го славний Афон овяткував своє 1000-ліття, і тоді тут відбувалися великі ювілейні врочистості. На те свято прибуло багато високих до-стойників і світських і духовних зо всього світу. Були тоді на тому юві-лії також східні Патріярхи або їхні представники, був також грецький король. Отже, не випадало таким високим достойникам їхати мулями, а тому тоді й запровадили на Афоні ав-тобусне сполучення, яке там існує й досі. Автобуси тепер завжди ходять від пристані Давфні до Кареї і тим самим автобусом тепер іду я.

Треба також знати, що раніше, коли люди тут їздили мулями, то треба було їхати з Давфні до Кареї дуже довго, бо мул не спішиться ніколи, а дороги тут круті, звиваються поміж

скелями й різними проваллями і подорожні мусіли і намучитися, і стратити багато часу. Тепер автобус завозить подорожніх від пристані до Кареї за 45 хвилин!

Наш автобус рушив у дорогу. Мені було надзвичайно цікаво до всього тут приdivлятися, а тому я все навколо просто ів моїми очима. Дорога, якою ми їхали, була дуже страшна, навіть небезпечна. Вона проходить над самим морем, робить кругі закруті над страшними проваллями і при таких закрутках здається, що автобус ось-ось злетить до провалля. Але шофери там добрі, знають свої дороги, а це дає пасажирам спокій і надію, що нічого поганого не станеться.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЦЕНТР АФОНУ — КАРЕЯ.

Після 45-тихвилинної подорожі ми нарешті прибули до міста Кареї. Це маленьке монаше містечко, центр всього Афону. В Кареї приміщується все світське й духовне управління Святої Гори. В центрі міста стоїть старовинний Успінський Собор, що замість купола має плаский дах, подібний до багатьох будов на Сході. В ньому є старовинна Чудотворна Ікона Божої Матері "Достойно есть". Цей Собор належить не тільки Кареї, але всьому Афону під керівництвом Протатá. Служби Божі в ньому виконуються причтом, який також на утриманні Протата. А Протат — це духовне самоуправління Св. Гори.

По головній вулиці Кареї простягаються крамниці з різними товарами, які тут неодмінно потрібні монахам. Також є тут невеликий готель для туристів і також невеликий ресторан, де можна купити різні харчі. Є тут також пошта, телеграф, телефони, митний уряд, портове й поліційне управління. Окрім монахів, які живуть в Кареї, є там також чимало світських осіб: торгівці, погоничі мулів, ремісники, різні урядовці.

Приїхавши до Кареї, я насамперед пішов зареєструватися в поліції, а звідти пішов в духовне управління — Протатá. В Протаті кожний паломник отримує спеціальну перепуску на право відвідати всі монастири і скити. Також кожний паломник там отри-

мує право безплатного нічлігу і харчувів у кожному монастирі. Тому таку перепустку на право перебування по всьому Афоні отримав і я без найменших перешкод.

Хочу при цьому ще сказати, що в Кареї міститься т. зв. Мала Духовна Семінарія, яка займає для себе приміщення в Андріївському Скиті, який стоїть в дуже чудовій місцевості. Цей Скит має дуже багато будинків, але всі вони тепер стоять пусткою. Частина їх понижена пожежею, яка була тут кілька років тому. Поміж тими всіма будинками чудово пішається Андріївський Собор. В Андріївському Скиті монахів тепер майже немає, всього 3-4 особі, — таке саме положення майже по всіх скитах Афону!

Поки я полагодив в Кареї всі потребні формальності, то не було вже часу добиратися до Іллінського Скиту. Ale я потелефонував туди, що я вже прибув на Св. Гору і взвітра, цебто в неділю, я прибуду до них. Телефон в Іллінському Скиті прийняв о. Іван, економ Скиту. Він був радий знати, що я вже тут, і обіцяв раненько прислати за мною післанця з мулами.

Поговоривши з о. Іваном, я був певний, що взвітра буду в їхньому Скиті, а тому тепер спокійно міг іти на відпочинок. I я пішов. В маленько му готелі, — зрештою то відійсності жодний готель, а якийсь передпоповий напівзруйнований будиночок, — я отримав кімнату ще з одним паломником. Був це старий французький професор, але майже зовсім глухий, і я з ним нічого не міг розмовитися. Ale ліжко мое було чисте і вигідне і я мав чудовий відпочинок після далекої дороги.

Перед тим, як іти до готелю, я був ще в ресторані, де й повечеряв. Ресторан не кращий за готель, — старий будинок, все дуже бідне й примітивне. Під час вечеї біля мене назбиралося багато грецьких поліціянтів, які на Афоні мають свою державну службу, і ми довго говорили всі гуртом. Правда, розмова наша була по-різному, а найбільше руками, бо вони, окрім своєї грецької мови, більше ніякої не знали. Так ми прогуторили до пізньої ночі, щиро познайомилися, а

потім ті поліцісти заплатили мені за вечерю.

Перша ніч на Афоні принесла мені гарний відпочинок для тіла і для душі. Я відчував справді тілесну втому, відчував ще палестинську простуду, а тому хотілося чимськоріше піти до свого ліжка. Там відпочивало мое тіло, а при тому відпочивала моя душа від тієї щасливої свідомості, що оце ж я на Афоні. Далеку дорогу я проїшов сюди, від дитинства плекав мрії, щоб колись побачити оце Святе для всього православного народу місце, а тепер я тут!...

Вікно в моїй кімнаті відкрите, крізь нього долітає запах квітів, долітає та-кох свіже морське повітря, а найголовніше — долітає з недалеких кущів спів соловейка!... Як давно я його чув!... В далекій Канаді соловейків немає, але вся Європа сповнена їхнім співом, а тому мені надзвичайно пріємно і мило чути цей ніжний голос тепер, і пригадати своє дитинство, коли соловейко кожного весняного вечора співав нам перед сном...

Другого дня була неділя 24-го травня. Раненько я вже був на ногах, а за декілька хвилин прибув за мною післанець з Іллінського Скиту. Він прибув не сам, а привів з собою два мули. Післанець був грек, довгі роки працював між слов'янськими людьми на Афоні, а тому досить добре володіє російсько-слов'янською мовою. Ми сміливо могли про все порозумітися, розговоритися і швидко познайомитися. На ім'я йому було — Димітрій.

ДО ІЛЛІНСЬКОГО СКИТУ.

Ми швидкома поспідали в ресторан і вирушили в дорогу до Іллінського Скиту. На одного мула поклали мої речі, а на другого добрий Димітрій притисив мене сісти. Не дуже мені подобався такий транспорт, але Димітрій казав:

— Це неможливо, щоб бути на Афоні і не їхати на мулі...

Я побачив, що іншої ради немає і треба було слухатися того, що радив Димітрій. Я сів на мула, а Димітрій ішов позаду, і так ми й їхали... Такої подорожі я не мав ніколи в житті, і оце вперше звершав її тепер. Дорога наша проходила між горами, мул

ішов поволі, нога за ногою, і я мав нагоду і час надивитися на чудову природу, яка тут розкинулася по всьому дівкіллі. Тієї природи годі описати, але її можна тільки відчути серцем, коли бути там і бачити її своїми очима.

Мій мул байдуже йшов стежиною, махав довгими вухами і йому було байдуже, хто на ньому іде. Він знає свою дорогу, бо ж безліч разів сюдою переходив, і його ізdeць може бути безпечний, що мул завезе його якраз туди, куди треба. Тому я повністю довіряв йому, своєму милому створінню, і знов, що й мене він завезе туди, куди я їхав.

На Святій Горі Афоні дороги не рахують милями чи кілометрами, а рахують годинами. І від Кареї до Іллінського Скиту мені треба їхати на тому мулі повних півтори години. Дорога наша тягнеться через ввесь хребет Афонських гір, майже на друге побережжя моря. Часом дорога ширша, часом вона сходить на вузеньку стежку, яка покрита камінням. Йти піхотою тут було б дуже тяжко, але їхати на мулі немає труднощів, бо мул знає, куди йти і він виминає всі невигоди. Ми поволі спускаємося з гори вдолину, а потім знову виїздимо на якусь гору, і так без кінця і краю. Здається, що мул навмисне то спускається вдолину, то виходить на гору, щоб подорожній добре запам'ятав цю дорогу.

ПІШНА АФОНСЬКА ПРИРОДА.

Навколо нас виднодалеко чудові гірські краєвиди. Поміж горами стоять різні будинки, малі й великі. Це все колишні келії, в яких свого часу подвізалися різні монахи. Але це було давно, коли люди шукали Бога й бажали присвятити Йому своє життя. Тепер світ не такий, — зматеріялізований, далекий від шукання Правди, а тому всі ті будинки тепер стоять пусткою, деякі в повній руїні... Їх оточує надзвичай чудова природа і мені здається, що на всьому світі немає такої тиші, такого спокою, як тут... Здається, що всюди тут людина найбільше відчуває присутність Бoga, тут вона найбільше може відпочити серцем і душою...

Навколо тут густі, але невеликі ліси. Різні породи дерев, а зелень така буйна, що аж очі вбирає. Квітів так багато, ніби хтось узяв та й порозстялював тут різноцольорові килими... Людей ніде не видно, лише самі дерева й квіти, сама тиша й спокій. Одні тільки птахи безконечно стрибають по деревах, а від їхнього чудового співу аж повітря здригається... Спивають вони тут і вдень і вночі, повних 24 годині, і здається, що ніколи не навкучилося б іх слухати... Особливо ляшить тут і переважає всіх чудовий соловейко, за яким я справді затужив у своїй довгій мандрівці по чужих світах...

Коли ми переїхали на другий бік Святої Гори й наблизалися до Іллінського Скиту, перше, що мені кинулось у вічі, — море. Яке ж воно чудове! Вода чиста і в ній відзеркалюються надбережні дерева, шпилі Церков, усе, що росте на горах. Вітру не було, і море стояло, оточене зеленими берегами, ніби один великий кубок в тій Божій природі... Далеко на ньому біліють вітрила якогось самотнього човна, знову здіймаються над ним якісь птахи, а поза тим все пустеля й пустеля... Як добре тут посидіти, помріяти, помолитися, пороздумувати про все, відпочити по всіх життєвих турботах!...

Над берегом моря добре видно монастиря Гантоократор, до якого належить і Іллінський Скит. Таких монастирів на Святій Горі Афон є 20. Всі вони побудовані переважно над савмим морем, кругом Св. Гори. Тому всі ті монастирі найкраще відвідувати човном від моря, бо сушою часом до них і доріг немає. Все позаростало кущами, травою і квітами. А коли й можна до них добрatisя й сушою, то така дорога дуже тяжка.

ІЛЛІНСЬКИЙ МАНАСТИР.

Ось ми наближаємося до Іллінського монастиря. Чомусь сильніше б'ється мое серце, а очі спрагло дивлятися все вперед і вперед. Мені хочеться назавжди запам'ятати все, що я тут бачу, а особливо кожний зарис Іллінського Скиту. З гори Скит своїми будівлями виглядає, як невелике містечко. Стоять різні будинки, а по-

середині пишається головний великий, дуже гарний Собор в пам'ять Св. Пророха Іллі. Навколо Скиту розкинулися гарні сади, городи, виноградники. Ростуть тут великі каштани, волоські горіхи та інші дерева. Все це тепер зелене, розкішне.

Основником цього Скиту був славний наш полтавець Паїсій Величковський († 1796), якого шанує й глибоко поважає весь православний світ. Він знайшов колись оте чудове місце, і тут побудував монастиря. І думаю, що вибір його був найбільше вдалий, бо кращого місця для Скиту немає не тільки в Греції, але і в усій Європі!

Він віддалений від моря яких 30 хвилин ходу. Стежка покрита камінням, з обох боків ростуть кущі, і часом їх треба відхилити, щоб зробити собі дорогу. Оповідають тут монахи, що колись на Афоні були добрі дороги, було багато монахів, які пильнували тут про все, а особливо про те, щоб між монастирями було добре і вигідне сполучення. Але тепер монахів немає, немає також багато паломників, а тому дороги позаростали кущами. З колишнього буйного тут монашого життя залишилися тільки сліди...

(Далі буде).

Архимандрит Іов Скакальський.

ТОБІ УСЕ...

Тобі усе гаряче серце,
Тобі усю бездонну душу,
Істоту тиху, мов озерце,
Тобі віддати безгрешну мушу...

Я хочу все Тобі віддати,
І Ти мене очисти всього, —
Й ясним піду в Твої Палати
У Царство Духа Пресвятого...

Узвітра при Престолі стану
І споживу Святе Причастя, —
Мою Сподіванку кохану,
Моє ясне Небесне Щастя!...

І дух мій високо Угору
На крилах полетить до Неба:
Й Твою Істоту Неозору
Відчує серцем чистим в Тебе...

24.IV.1965.

† Іларіон.

ЛІТЕРАТУРНА МОВА В ГАЛИЧИНІ.

Мовно-історична монографія.

РОЗВІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТИ Й ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ГАЛИЧИНІ.

1. Національний занепад Галичини.

Розвій української літературної мови в Галичині* йшов уже віддавна іншою дорогою, як в Україні Східній, так само йшов дорогою кругою й тернистою. За княжкої доби, до початку XIV ст., Галицько-Волинське Князівство чи Галичина належала до соборного українського об'єднання з Великим Князем Київським на чолі, але це Князівство завсіди виявляло великі сепаратистичні нахили, на що часто скаржиться Іпатський Літопис.

По 1340-му році, коли Галичина була приєднана до Польщі, вона на довгий час відривається від України Східної й попадає під реальні сильні польські впливи. Коли року 1386-го польська королівна Ядвіга вийшла заміж за литовського князя Ягайла, Польща об'єдналася з Литвою, а це дало змогу всім західноукраїнським землям бути в одній державі й спільнотою творити свою культуру.

Власне з цього часу пішло сильне католицьке чавуніння на православну Україну, а разом з тим і побільшилися і польські впливи на українську мову.

Коли з кінця XIV ст. поставали "руські" канцелярії, мовою в них була мова західноукраїнська, власне північноахідня, деякими ознаками (напр.: з добрею волі) наближена до мови білоруської. Ось ця північноахідня українська ("руська") канцелярійна мова й розвинулася тут на мову літературну, і трохи пізніше, з Люблинської унії 1569-го року стала всеукраїнською соборною мовою.¹

Берестейська релігійна унія 1596-го

року більше ста літ була унією паперовою, бо народ уперто за нею не йшов, але з початком XVIII віку, коли унія стала сильно католицтві, таки порвалася духовна, а з нею й мовна соборність українського народу. Та ще й у другій половині віку XVII в усіх історичних руках Хмельниччини й далі Руїни галичани брали малий уділ, а це дало змогу іншим говоркам спокійніше розвиватися та закорінитися. У Галичині не було таких нівелляційних народніх рухів, як то було на сх. Правобережжі та Лівобережжі за час татарщини, Хмельниччини (1648-1657) та Руїни (роки 1657-1687), коли східноукраїнські говорки сильно затиралися в своїх різницях.

В Україні ніколи не переривалася жива народня течія в розвої літературної мови, чого не було в Галичині: тут, у Галичині, стара літературна мова, поєднавши з мовою канцелярійною, обернулася в півмертве "язичє" й жила такою аж до кінця XIX віку, як мова "руська".

Коли Польща валилася й коли вона опинилася в російських руках (1772-1795), розпочався і в Галичині великий російський вплив, який глибоко пішов у народну гущу, а особливо до Церкви, до Духовенства. Ще перший губернатор Галичини гр. Пергемер 1773-го писав про галичан: "Вони непевні навіть щодо Віри, бо симпатизують з Росією"², цебто тягнуть до Віри Православної.

Польща ніколи не спиняла своїх доскоульних переслідувань українського народу, хоч тепер він був у релігійній унії з Римом; наїпаки, завзято робила все, щоб виконати те, для чого й заводилася унія: перевернути уніятив на чистих католиків, а тим самим і на поляків. Тому то очі Галичини,

* Мова Галичини — це мова західноукраїнська.

1 Див. мою працю: "Українська літературна мова XVI століття", Варшава, 1930-го року, ст. 224-252. Див. ще І. Огієнко: Розмежування пам'яток українських від білоруських, "Записки ЧВВ". 1934 р. т. VI.

2 М. Возняк: Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії, Львів, 1924 р. ст. 6. Про національне пробудження Галичини див. їще «н. 2 за 1928 р., "України", всю присвячену темі: "Галицько-українські взаємини", з цінними працями М. Грушевського, К. Студинського, О. Макарушкі, Ф. Колеси й М. Лозинського.

як і інших слов'янських народів, усے зверталися до Москви, ніби "як до єдиної можливої визволительки з-під польського ярма".

Уніяцьке Духовенство часто спротивлявало Богослужбові Книги московського видання й по них і служило; і як це не дивно, ще Духовенство аж до сьогодні править Богослужби по передруках багато чого з книг московських, а не своїх старих українських, і аж до сьогодні в уніяцьких Богослужбових щ.сл. Книгах бачимо наголос російський.³ Недавно в Римі видано Літургію Св. Івана Золотоустого, але цілком за текстом московським, а не нашим староукраїнським: наголоси тут московські. Усі уніяцькі Богослужбові Книги — передрук головно з старих московських, а не староукраїнських видань.

Отже, у половині XVIII століття в Галичині розпочався той політичний рух, що пізніше ще сильніше поширився й був названий "московофільство", сильно тут зашептилося, і спочатку мало за собою більшість народу та білого Духовенства. І тільки в другій половині XIX століття, коли світська інтелігенція побільшилася, московофільство почало трохи вивітрюватися, але все таки було сильним аж до останніх днів.

Залишком цього старого московофільства позосталася форма букви я, як пише тепер усі Галичина. Форма букви я як а з гачком у верх направо — це чисто московська форма, яку сприйняла Галичина в XVIII столітті. Українська форма букви я позосталася й до сьогодні в Україні; мало цього, — українську форму букви я українці занесли і в Росію, бо багато українці навчали по школах Росії.

А все це дошкільно відбивалося на розвої української літературної мови, бо Духовенство й інтелігенція довго були тут звичайно проти неї і воліли вживати свого "язичія". І це "язичіє", уbrane в форми старого правопису, міцно й надовго защепилося в Галичині власне як мова "руська".

Але Польща робила своє, й на хви-

лю не спинялася в полонізації Галичини навіть по своїх розборах 1772-1793-1795 р.р., уже за австрійської влади. Уніяцька Ієпархія вся сполонізувалася, як і Духовенство, і звичайною мовою по священичих родинах стала мова польська. Офіційне листування провадилося тільки мовою польською, по багатьох Церквах польською ж мовою виголошувалися й проповіді. Таким чином і в Галичині трапилося те саме, що й у Східній Україні: народ позостався сам зо своєю "хлопською" мовою, українська літературна мова не мала належних працівників для своего скорішого розвою.

2. Винародовлення Братської Друкарні у Львові.

Успінське Церковне Братство у Львові мало велике значення в історії української культури, а також і в історії розвою "руської" мови. Заложене Братство було ще в XV столітті, — в історичних актах воно згадується вже року 1439-го.

Польща, окупувавши Галичину року 1340-го, рано почала переслідувати Православну Віру й ширити своє Католицтво. Робила вона це тим, що звичайно сильно обмежувала право-славних в їх громадянських правах, а це дошкільно било українців і матеріально. І ось на оборону право-славних і стало Львівське Церковне Братство.

Успінське Львівське Братство з бігом часу розвивалося все більше, і все більше вбиралося в силу. Року 1586-го Вселенський Костянтинопольський Патріярх поблагословив його, дозволив йому відкрити свою "руську" школу та заложити свою друкарню. А Патріярх Єремія II року 1588-го прийняв Львівське Братство під своє безпосереднє керівництво, на знак чого повісив у Братській Церкві свого Хреста ("ставрос"), і Братство стало ставропігіяльним, щебто залежним тільки від Патріярха, а від свого місцевого Єпископа незалежним.

Львівське Успінське Братство скоро стало на чолі інших галицьких Братств, і стало гуртувати їх біля себе. Коли року 1596-го з'явилася в Західній Україні невдала й шкідлива унія, то Львівське Братство не пусти-

³ Див. про це мою статтю в "Елліс" 1931 р. т. V, Варшава.

ло її в Галичину, і задержало запровадження її тут на 104 роки (1596–1700).

Року 1591-го Львівське Братство випустило свою першу друковану книжку, а далі стало випускати їх одну за одною без перерви аж до наших днів. Книжки виходили різного характеру, більшістю Богослужбові. Світські книжки виходили українською мовою, — тодішньою літературною мовою, в якій було чимало полонізмів та церковнослов'янізмів.

Богослужбові Книжки Львівське Братство стало видавати особливо, — не сам тільки богослужбовий текст, але й різні світські додатки до нього. Богослужбовий текст видавався мовою церковнослов'янською, але вже зукраїнізованою в вимові, а наголоси в цьому тексті завжди були свої українські, як і вимовляло їх Духовенство в Богослужбах.

Додаткові світські статті в Богослужбових Книжках були тоді такі: 1. Вірші на честь друкарського та братського львівських гербів. 2. Присвята книжки якому українському магнатові, який давав кошти на видання її. 3. Передмова до Читача. 4. Статті на окремі релігійні теми. Усе це додаткове друкувалося тодішньою українською літературною мовою, і широко розходилося по Галичині, частинно й по Волині.

Богослужбові Книги з українськими додатками виходили часто, і мали багато своїх Читачів. Преси тоді в нас ще не було, і власне ці світські додатки до Богослужбових Книг заступали її. Книжки широко розходились, і через свої додаткові статті знаходили широкого Читача, який залюбки читав їх і вчився на них літературної мови.

Вплив братських видань: львівських, віленських, київських і ін. на розвій української літературної мови безумовно був великий; на жаль тільки, цей вплив у нас ще не вивчений належно.⁴ Як виявляється, книжкові присвяти та вірші, а також "Предсловія до Чительника ласкавого" бу-

⁴ Ф. І. Титов: Матеріали для історії книжкової справи на Україні в XVI–XVIII в. в. Київ, 1924 р., — тут дано передмови, післямови та посвяти до Київських видань.

ли люблені в читацьких масах, і впливали на розвій української літературної мови. У цьому відношенні заслуги Львівського Братства в розвої української літературної мови дуже великі.

Але унія котилася помалу й грізно стукалася в Галичину, яка вперто її не приймала. І тільки 29 червня 1700-го року Єпископ Йосип Шумлянський, що 20 літ був таємним уніятом, ховаючи це, прилюдно заявив, що він уніят, а тому ніби й галицький народ через це мусить бути уніятським. А 3-го травня 1707-го року змушене було прийняти унію і Львівське Братство.

Львівські Єпископи уніяти помалу прибрали Успінське Братство до своїх рук, і завели свої порядки в тих Богослужбових Книжках, які Братство випускало. Була окрема комісія, яка стала доглядати за братськими виданнями, і помалу стала заступати українську мову мовою церковнослов'янською, а вкінці просто було заборонено друкувати які додатки при Богослужбових Книжках.⁵

Так Львівське Братство перестало бути учителем української мови для всієї Галичини, а почасти й Волині. Більше того, — коли й з'являлася при Богослужбових Книжках яка додаткова стаття, то вона вже була писана новим "язичієм", а наголоси в Богослужбових текстах помалу стали заступатися московськими, які позосталися в багатьох уніятських виданнях і дотепер.

⁵ Про все це див. мою працю: "Облатинчення Уніятської Церкви".

(Далі буде).

† Іларіон.

Хто хоче знати основи
української культури,

той нехай читає нову працю М. Іларіона:

"ДОХРИСТИЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ".

Книжка на 424 стор. Ціна 4.50 дол.

ПРО МОЖЛИВІСТЬ ЖИТТЯ НА ІНШИХ НЕБЕСНИХ ТІЛАХ.

Людина ви летіла в космос. Місяць, Венера і Марс — це три об'єкти, на які спрямована увага людей. Туди полетіли й ще полетять ракети. Вже близькі до розв'язання питання: Чи є там життя? А якщо є, то в яких формах?

Але людина ставить питання ширше: А чи є планети біля інших зірок -сонць всесвіту? І чи є на них життя? І чи можливе життя розумних істот десь у просторах всесвіту? А коли є там життя, то чи не буде це суперечити Християнству?

Цим питанням і присвячена ця стаття.

Щоб не було думки, що до цієї справи підходимо однобічно, виключно з позицій ідеалістичних, будемо посилятися на советських учених, яким вже не можна закинути ідеалізму.

Вважаємо потрібним зазначити, що на Землі в основі життя лежить вуглець. Щоб на цій основі виникло життя, потрібно дуже багато умов. Укажемо лише деякі:

Потрібно, щоб соняшна система була стабільною.

Потрібно, щоб блакитні й білі зірки знаходилися дуже далеко від соняшної системи, інакше їх руйнуюча радація (випромінювання) була б великою і життя не могло б існувати.

Потрібна певна віддала Землі від Сонця, щоб була певна температура на Землі. Навіть советські матеріялісти пишуть: "Якби Сонце випромінювало всього вдвічі більше чи менше енергії, ніж тепер, середня температура на Землі була б дуже висока, або дуже низька, так що в обох випадках життя на Землі не могло б розвиватися" (Г. А. Гурев: "Что такое вселенная", Москва, 1957, стор. 138).

Білок, що лежить в основі кожної клітини життя, уже при температурі 140°F згортається і вже більше не здібний ні до яких життєвих процесів. Тому температура має величезне значення для існування життя, і то температура в певних межах.

Потрібна атмосфера саме в такому складі, як на Землі.

Потрібна вода та ще з неодмінним

вийнятком, щоб її найбільша щільність була саме $+4^{\circ}\text{C}$.

І т. д., і т. д.

Усіх умов не перелічиш, бо їх занадто багато. Советський учений В. И. Красовський в "Наука и жизнь", Москва, 1961, ч. 10 на ст. 89 пише: "У висловлюваннях деяких біологів зародження життя охарактеризовано, як процес дуже малої ймовірності..., що конче потрібні для життя умови можливі лише в одному чи декількох світах відомої нам частини Все світу... Більше неясностей в самому процесі з'явлення живої речовини".

1. Планети соняшної системи.

Місяць. Найближче до нас небесне тіло — Місяць, бо віддала до його 384.000 кілометри (Віддалі будемо зазначувати не в милях, а в кілометрах, бо так тепер прийнято в науці. Миля — це трохи більше за повтора кілометра).

Науці досі не відомо, як утворився Місяць: чи як окрема планета, чи він був частиною Землі і в дуже, дуже давній час відірвався від Землі, — саме з того місця, де тепер Тихий Океан.

Наукові дослідження говорять, що на Місяці нема атмосфери. Не виявлено вода, хоч дехто з науковців припускає можливість там води.

Науковці говорять, що життя на Місяці нема.

Вони говорять також про неможливість життя на Меркурії, Юпітері, Сатурні, Урані і Плутоні. Тому про ці планети не будемо говорити.

Венера. Віддала від Землі до Венери міняється: найменша — 40 мільйонів км., а найбільша — 259 мільйонів км. Венера трохи менша Землі. Атмосферу має, але трохи відмінну від земної. Венера закрита товстим шаром хмар, так що ніколи не видно, що є на її поверхні. Температура на Венері 800°F . При такій температурі життя неможливе, бо, як уже говорилося, вже при 140°F білок — ця основа життя, згортається. Советські матеріялісти також висловлюють думку, що на Венері життя нема (Г.

Аристов: "Вселенная безконечна", Москва, 1955, ст. 83).

У 1962 році США випустили в напрямку до Венери ракету "Марінер", яка через 109 днів своєї подорожі пролетіла біля Венери на віддалі 35.000 км. Чуттєві наукові приладдя ракети посилали звідомлення, які вчені подали до публічного відому. Ці приладдя показали, що на Венері панує страшна спека (Венера близьче до Сонця, ніж Земля) і там дуже сухо, так що на її поверхні не може існувати життя, подібного до життя на Землі.

Венера "молодша" від Землі, — тобто вона тепер є в такому стані фізичної еволюції планети, який Земля вже пройшла.

Марс. Віддалль від Землі до Марса міняється: найменша — 56 мільйонів км., а найбільша — 400 мільйонів км.

Марс набагато менший від Землі, бо його діаметр вдвічі менший діаметра Землі, а маса — в 10 разів менша. Марс має атмосферу, але відмінно від земної і дуже розріджену. Водяних парів в атмосфері Марса дуже мало. Температура на поверхні буває: найвища 86°F , а найнижча — 150°F . Там нема ні морів, ні водоймищ. На планеті помітні білі плями, немов біні сніг.

Всі вчені однієї думки: високоорганізованого життя на Марсі нема, хоч Марс "старший" від Землі, — тобто, що він пройшов той етап фізичної еволюції планети, в якому тепер перевербує Земля. Марс далі від Сонця, ніж Земля.

Чи є там життя взагалі?

Є різні припущення вчених. Деякі вчені припускають можливість існування інших форм життя. Інші вчені, як, наприклад, советський академік В. Г. Фесенков, говорить, що там рослинного життя нема, а якщо й є там життя, то лише перші початки, найпростіша форма життя. Ще інші вчені говорять, що на Марсі взагалі нема ніякого життя, бо атмосфера Марса наасичена отруйним окисом азоту, який убиває життя.

Про це пишуть советські науковці: Н. П. Барабашов: "О происхождении Земли и других небесных тел", Москва, 1955, стор. 33-37; А. Аристов: "Вселенная безконечна", Москва, 1955,

стор. 89-91. Письменник — фізик Д. Данин в книзі: "Неизбежность странного мира", Москва, 1961 на стор. 104 пише: "Астроном І. С. Шкловський обґрунтовано вважає, що сьогодні на Марсі життя не може бути". Советський вчений В. Д. Давидов говорить, що те, що приймають за сніг на Марсі, є білуваті кристали чотирокису азоту при температурі — 20°C (-4°F). Він говорить, що життя на Марсі неможливе, бо окиси азоту надзвичайно отруйні, а науково установлено, що атмосфера Марса наасичена окисом азоту ("Знання та праця", Київ, 1962, ч. 1, ст. 20).

Журнал "Природа", видання Академії Наук ССР, Москва, 1963, ч. 10 на стор. 90 пише: "Наслідки спостережень за останні піввіку повністю (підкр. М. О.) виключають штучне походження каналів Марса". В цьому ж журналі 1964, ч. на ст. 36 написано: "Фізичні умови сучасного стану Венери, як вони нам уявляються в теперішній час, чи навіть на Марсі зовсім непридатні для будьякого розвинено-го органічного життя, не говорячи вже про більші планети, як Юпітер". Тут же на стор. 37 пишеться: "Дуже неймовірно, щоб денебудь в нашому близчому сусідстві могли існувати світи з високоорганізованим життям. В Сонячній системі, наскільки можна судити, заселена лише Земля".

Деякі вчені висловлюють думку, що можливе життя не на вуглиці, як у нас на Землі, а на іншій основі, прикладом, на кремнії.

В журналі "Природа", Москва, 1963, ч. 6 є цікава стаття проф. Ходакова: "Химия планет", в якій він пише, що для нас хімія, фізика, біологія, метеорологія і т. ін. є науки геоцентричні, тобто ці науки мають силу тільки для Землі і тому вони відносні. Це подібно грошим, які випускає якась держава і які мають ціну лише в межах цієї держави.

Чи на Марсі, Венері й інших планетах ми не зустрінемося з якоюсь іншою хімією, фізикую й іншими науками? І це можливо, бо, наприклад, геометрія Евкліда — це тільки один з можливих варіантів геометрії, поруч з яким закономірні і використовуються у відповідних ситуаціях й інші варіанти цієї науки.

У нас на Землі киснево-водневий варіант, бо на перше місце виступають кисень і водень. Але азот може зайняти місце кисню. Коли не буде "конкуренції" з киснем, а це можливе на інших планетах, то азот повинен вступати в з'єднання з більшістю інших елементів. Азот, з'єднавшись з воднем, утворює аміак, подібно, як у нас на Землі кисень в з'єднанні з воднем утворює воду. Тоді аміак грав би роль води. При цій умові про життя в нашому розумінні не може бути й мови.

Проф. Ходаков говорить, що припущення про перенесення життя на Землю чи з Землі на інші планети — науково необґрунтоване. Закінчуучи, він пише: "Наша Земля, коли й не єдиний "найкращий з світів", то одно з надзвичайно рідких космічних тіл" (ст. 75).

В Збірнику: "За гранью ХХ століття", Ленінград, 1962 на ст. 112 написано: "Можливо, перші космонавти зіткнуться на чужих планетах з такими мінералами і гірськими породами, з такими явищами й організмами, перед якими померкне найбуйніша й безмежна фантазія".

Недалекий той час, коли нога людини ступить на Місяць, а потім на Марс, потім на Венеру, а ще пізніше відвідає й інші планети нашої Сонячної системи і тоді виявиться, наскільки правдиві висловування вчених.

2. Планети в безкінечних просторах всесвіту.

В нашій Галактиці ("Молочна Дорога") нараховується декілька десятків трильйонів зірок ("Природа", Москва, 1964, ч. 11, ст. 97). А галактик існує сотні мільярдів, а може й більше. І в кожній з них сотні мільярдів чи й трильйонів зірок. Таким чином у відомому нам всесвіті існує нечисленна кількість зірок. Вчені припускають, що серед них є дуже багато зірок типу нашого Сонця, а значить можливе існування й планет біля них.

Чи можливе життя на тих планетах? Вчені думають, що ймовірність там життя дуже мала, бо щоб там існувало таке ж саме життя, як на Землі, потрібно, щоб там були точно такі умови, як на Землі, а можливість цьо-

го занадто мала. Цих умов, як уже говорилося, надзвичайно багато. Досить не бути одній якийсь умові, — і вже життя, подібне земному, неможливе.

Якщо ж є планети поза сонячною системою, то навряд чи коли людська нога ступить на них, бо вони надзвичайно далекі від Землі.

У наш час, щоб "Марінер" долетів до Венери, потребувалося 109 днів. Тепер летять до Марса ракети і США, і ССР. Вилетіли вони в грудні 1964 р., а біля Марса будуть аж у літі 1965 року, — тобто будуть летіти півроку. Але віддалі до Венери і Марса надзвичайно малі в порівнянні з віддалями до зірок. Найближча від нас зірка знаходитьсь на віддалі $4\frac{1}{2}$ світлових років. Це: $4\frac{1}{2} \times 365\frac{1}{4} \times 24 \times 60 \times 60 \times 300000$ (Перемножте!). А до Марса найбільша віддала тільки 400 мільйонів км. Скільки ж треба часу, щоб при сучасному стані науки, ракета з Землі долетіла до найближчої зірки? А це наблизено 50 000 років. Нехай в майбутньому будуть знайдені нові, невідомі тепер, види енергії, які в 100 разів прискорять рух ракети, то й тоді тільки до найближчої зірки треба летіти 500 років. Навіть припустімо, що людство так далеко розвинеться, що буде мати фотонні двигуни (тепер це фантастика), тобто, що ракета буде летіти зо скорістю, близькою до швидкості світла, а це найбільша можлива швидкість матерії, то й тоді на протязі 20 років летіння можна долетіти тільки до 55 зірок. Збільшимо вдвічі — 40 років летіння, то й за цей час можна досягнути тільки до 400-500 зірок. Дуже далеко до трильйона трильйонів!

До цього треба додати, що ракета повинна бути величезного розміру, бо ж треба мати багато харчування. Таких запасів харчування неможливо взяти. Потрібно в самій ракеті утворювати харчі, тобто мати спеціальну оранжерію для рослин. Якого ж розміру повинна бути ракета! Тут ми говоримо тільки про летіння до більших 400-500 зірок. А про інші зірки й говорити нічого, бо туди треба летіти тисячі, мільйони, мільярди років.

А чи не можна встановити радіозв'язок? Але ж тут, коли послати радиосигнал, то він дійде до тих планет

майже за такий самий час, бо ж ми припустили, що на ракетах — космічних кораблях — будуть фотонні двигуни, тобто, що буде максимальна можлива швидкість матерії. Тут навіть треба вдвічі більше часу, бо ж треба іще отримати їй відповідь. Батьки пошлють сигнал, а відповідь отримають нащадки їх і це при умовах, якщо сигнал дійде, куди треба, і якщо є кому сприйняти його, і якщо зрозуміють цей сигнал.

Знову підкреслюємо, що ми говоримо тільки про найближчі 400-500 зірок.

Тому розмови про зв'язок з планетами інших зірок-сонць — це поки область чистої фантастики...

3. Християнство про життя на інших планетах.

В Книгах Святого Письма нічого не говориться про те, чи є, чи нема життя на інших небесних тілах. Чому? Можливо тому, що в ті часи, коли писалися Книги Св. Письма, не могло бути її мови про безпосередній зв'язок з іншими планетами, і передчасне знання могло принести тільки шкоду. Св. Письмо пише про розумні істоти вищі від людини (Анголи і злі духи), яких людина конкретно не може уявити, але пише тому, що вони безпосередньо пов'язані з життям людини, впливаючи на людину.

Христос на Тайній Вечері говорив учням: “Ще багато маю говорити вам, та тепер ви не можене внести” (Івана 16. 12), тобто, що ще не прийшов для них час багато чого знати, а знання прийде пізніше, коли вони будуть достатньо підготовані, щоб правильно розуміти. Воскресіння Христове розкрило їм очі, чому Христос по Своїм Воскресінні 40 днів явився їм і навчав їх (Дії Св. Ап. 1.3).

В Св. Письмі нічого не говориться про радіо, телевізію, кібернетичні машини й ін., бо то було б передчасним знанням, а тому не корисним. Ось в Книзі Іова написано, що Бог на нічому повісив Землю (Іов. 26. 7). А як дехто перекрутів це? Вигадали “слонів” та “китів”, на яких стоять Земля. Можливо, що це написано, як приклад про передчасні знання.

Про шкідливість передчасних знань

говорить навіть і матеріяльність совєтський учений Б. Л. Астаурок (Ежегодник “Наука и человечество”, Москва, 1963, ст. 344).

Все приходить у свій час. Наука повинна розвиватися. Людина повинна йти до досконалості Бога (і в знаннях в тому числі), Матв. 5. 48.

Тепер прийшов час, коли знання, чи є життя на інших небесних тілах, і не тільки не буде шкідливим, але й корисним.

Але чи є життя на інших небесних тілах, чи нема — це однаково не буде суперечити Християнству.

Коли життя там нема, а воно існує тільки на Землі, то значить в Божих планах на час існування теперішнього матеріального всесвіту було намічене життя тільки на Землі. Конче треба тут зазначити, що наш теперішній матеріальний всесвіт мав початок і то порівняючи не так давно. Різні вчені дають різний час, але перевісічно 7 мільярдів років. І що здаменно — Земля, всі планети і Сонце виникли одноразово. Матеріалісти, які ще так недавно категорично заперечували це, тепер примушенні визнати. Про це пишуть: Ф. Ю. Зигель: “Ученые ищут дозвездное веществство” (“Знание — Сила”, Москва, 1962, ч. 7, ст. 24-27); Академік Я. Б. Зельдович: “Эволюция дозвездного вещества” (“Природа”, видання Академії наук ССР, Москва, 1964, ч. 6 стор. 25); Академік Е. Колман (“Природа”, 1964, ч. 11, ст. 37-38); Академік В. Г. Фесенков (“Природа”, 1964, ч. 10 ст. 6); в журналі “Знання та праця”, Київ, 1963, ч. 5, ст. 5; і багато ін. (Розмір цієї статті не дозволяє навести цитати).

Якщо був початок теперішнього матеріального відомого нам всесвіту, то цілком зрозуміло, що буде й кінець його, а настане щось інше. Що саме буде — нам передчасно знати, бо те знання тепер не по силі нам.

Коли ж на деяких інших планетах у всесвіті існує життя, а може й високоорганізоване (незалежно від того, що лежить в основі життя: чи вуглець, чи кремній, чи ще щось) — то це не повинно бентежити християн, бо ми не знаємо всього створено-го Богом. Бог, як Всемогутній, міг створити життя ще й деяйде, і міг

створити на іншій основі, ніж у нас Землі. Ніде в Св. Письмі не написано, що тільки на одній Землі є життя і більше ніде у всесвіті.

Ми знаємо, що на Землі сама вода, сама земля, за природними законами, утвореними Богом, виводили все рослинне і тваринне життя (Бут. 1. 11-12, 20-21, 24). Христос сказав: "Родить земля сама з себе" (Марк. 4. 28). Ці, утворені Богом, природні закони, в іх числі і ті, про які ми ще нічого не знаємо, можуть діяти з наказу Божого і на інших небесних тілах у всесвіті. Хіба ми знаємо все, що створив Бог у безмежному всесвіті? У всесвіті трильйони трийльйонів небесних тіл. Чи не буде пониженням, обмеженням Всемогутності Бога вважати, що Бог тільки на одній Землі утворив життя?

Думку про можливість життя на інших небесних тілах у всесвіті висловив ще 300 років тому Бернард де Фонтенелле в книзі: "La Pluralite des

Mondes". I він же показав, що це не буде суперечити вірі в Бога.

Гадати, яке там життя і яке відношення до Християнства зовсім недопільно, бож ми не знаємо, що там є. В теперішній час ці розмови — тільки порожні балачки. Хіба можна говорити про відношення до Християнства того, чого ми зовсім не знаємо?

Але скоро узнаємо. I віддамо хвалу Всемогутньому Премудрому Невидомому Богові.

Людина — Образ і Подоба Божа. Тому вона переборює простори, пізнає безмежний всесвіт і найдрібніші частинки матерії. Вона тепер знає, який величезний всесвіт! Вона тепер бачить, яка мудрість, яка упорядкованість і серед найдрібніших частинок матерії, і серед трильйона трильйонів зірок!

Який же Величний Творець цього світу — Бог!

Прот. М. Овчаренко

ВИДАТНИЙ ХУДОЖНИК — БАТАЛІСТ.

До 100-річчя з дня народження М. С. Самокиша.

25 жовтня 1960 року минуло 100 років з дня народження видатного українського художника - баталіста Миколи Семеновича Самокиша.

Розпочавши своє творче життя в 80-х роках XIX століття, М. Самокиши зберіг і проніс крізь роки академічної рутини і декадентського мистецтва кращі традиції реалістичної школи другої половини XIX століття в галузі батального жанру і передав їх баталістам. Водночас із відомим російським художником М. Грековим він закладав основи батального мистецтва.

Уже в 1920 році з'являється одна з перших його картин. Перебуваючи в Криму, він бере участь у місцевій праці, створенні художнього музею, організує студію.

Розуміння нового героя — народу — властиве усім його творам останнього часу. Це стосується картин "Розвідка", "Переслідування врангелівців" і т. ін.

В період з 1929 по 1934 рік художник створив серію творів, присвяче-

них визвольній боротьбі українського народу в XVII столітті на чолі з Богданом Хмельницьким. Серед них картини: "Бій під Жовтими Водами", "Бій Івана Богуна з князем Чарнецьким", "Бій Максима Кривоноса з князем Єремією Вишневецьким", "В'їзд Богдана Хмельницького в Київ" та інші.

Картину про Богдана Хмельницького хотів написати І. Рєпін, але свій намір не встиг здійснити. І написав М. Самокиши.

На протязі всього свого життя Микола Семенович вів значну педагогічну роботу. Серед його учнів — відомі українські митці В. Литвиненко, О. Басов, С. Беседин, Л. Чернов, В. Яценко, І. Манець та інші, відомі майстри студій військових художників ім. М. Грекова, такі, як Г. Марченко, А. Горпенко, П. Жигимонт та інші.

Все життя, увесь талант, всю творчу енергію свого серця віддав М. Самокиши справі розвитку мистецтва українського народу, в історії якого він займав почесне місце. ("Р. К.").

РЕЗОЛЮЦІЇ, СХВАЛЕНІ ДУХОВНОЮ КОНФЕРЕНЦІЄЮ 14-ГО ЄПАРХІЯЛЬНОГО З'ЇЗДУ СХІДНОЇ ЄПАРХІЇ 19-20 ЛИСТОПАДА 1964 Р.В ТОРОНТО, КАНАДА.

1. Священича Конференція вдячна Богові за привернення здоров'я Його Блаженства, Блаженнішого Митрополита Іларіона і що в наслідок того Блаженніший Митрополит загостив знову на 14-ий З'їзд Східної Єпархії та своїми батьківськими порадами і настановленнями допоміг Конференції розв'язати важні проблеми і вказати шлях нашого майбутнього діяння в душпастирській праці на місцях.

Разом із цим, Духовна Конференція молить Господа Бога, щоб і надалі держав Його на силах у цей, надзвичайно важкий для нашої Церкви час, коли у християнському світі відбуваються такі важливі події.

На многій літі, Блаженніший Владико Митрополите!

2. Священича Конференція вітає свого Єпархіяльного Владику, Високопреосвященнішого Архиєпископа Михаїла в день Його Ангела і бажає від Бога кріпких сил, багато витривалости стояти при кермі Східної Єпархії і провадити нашою Святою Церквою доручене Йому стадо до духовних вершин, які є остаточною ціллю кожного християнина.

На многої літ, Владико!

3. Священича Конференція вітає Голову Президії Консисторії, Втреп. О. Прот. Т. Ковалішина. Вдячна Йому за інформації, які він подав в адміністративному аспекті цілої нашої Церкви і висловлює Йому свою подяку за труд і працю, яку він вкладає в розвиток нашої Церкви, а зокрема за шире відношення до нас, Священиків.

4. Конференція висловлює Втреп. О. Прот. Д. Фотієві і його Катедральній Громаді, на чолі з Хвальною Управою, ширу подяку за уделення приміщення на цьогорічну Конференцію та за гостинність, яку виявило Жіноче Товариство до членів Конференції.

5. Заслухавши доповідь Блаженнішого Митрополита Іларіона про стан сучасний Християнства в цілому світі і про об'єднання в З-ох Митрополіях Українську Православну Церк-

ву взагалі та про Українську Греко-Православну Церкву в Канаді, зокрема і про зрист цієї останньої внутрі самої Церкви на авторитеті перед іншими Православними Церквами, радо приймає до відома Його намір піднести справу офіційного завершення Автокефалії нашої Церкви на повному засіданні Консисторії, що має відбутися в м. грудні ц. р., як також на черговому Соборі Церкви в 1965 році.

6. Заслухавши інформації Голови През. Консисторії, Конференція з жалем констатує що приплив кандидатів на Теологічний Факультет при Колегії Св. Андрея в Вінніпегу, в порівнянні до зросту і потреб Церкви, не йде впари.

Тому завважаємо Священство робити особливісті, постійний натиск у своїх закликах, при всіх нагодах про цю важливу потребу і вишукувати здібних кандидатів на Богословіє у своїх парафіях.

7. Заслухавши 2-ох доповідей на теми "Навчання Релігії в школах" та "Практична сторона навчання", О. Прот. В. Федака і О. Т. Міненка та їх рекомендацію створити Раду Недільної Школи на Сході Канади для остаточного і одностайного врегулювання навчання Закону Божого в Недільних та Українських Школах.

Конференція вітає вибір Ради в особах: О. Прот. В. Федак, О. Прот. Ф. Керницький і О. Т. Міненко, яка має працювати з благословенням Блаж. Митрополита Іларіона, під наглядом Втреп. Влад. Арх. Михаїла і до трьох місяців має представити відповідним чинникам свій план.

8. Духовна Конференція з приємністю прийняла до відома, що Його Блаж. Митр. Іларіон та Влад. Арх. Михаїл привітали Й висловили своє вдоволення із праці Духовної Конференції Східної Єпархії і закликали їх до дальшої відданої праці на користь нашої Церкви.

ВЕЛИКОДНІ ПРИВІТИ.

● Його Блаженству, Блаженнішому Іларіону, Митрополиту Вінніпезькому і всієї Канади.

Ваше Блаженство!

З чуттям великої радості вітаю Вас Святым вітанням, — Христос Воскрес! Бажаю Вам відчути всю повноту радості цього величного Свята!

Нехай Воскреслий Господь підкоріпить Ваші сили для дальшої Святої праці. І ще вітаю — Христос Воскрес!

З любов'ю та Молитвами за Вас,

† Архиєпископ Михаїл.

● До Його Блаженства, Блаженнішого Іларіона, Митрополита Вінніпегу й всієї Канади, Вінніпег, Ман.

Христос Воскрес!

Ваше Блаженство, Блаженніший Владико Митрополите!

У день Світлого Христового Воскресення — Великодня, Свята над Святами і Торжества над Торжествами, коли ми святкуємо перемогу Життя над смертю, Правди Божої над неправдою, Світла над владою темряви та іншого життя вічного початок, як про це нас навчає наша Свята Церква-Мати, — прийміть від нашої Західної Єпархії, як Первієрарх Св. Православної Української Церкви найсердечніші побажання міцного здоров'я й довгого віку та Богом благословленої так вельми плідної висококорисної праці для слави Божої й добра нашої Св. Церкви, яка у Вашій Високодостойній Особі має ревного та сміливого Апологета-Оборонця перед неокрещеними й охрещеними ворогами, про яких Св. Павло так каже: “Свідчу їм, що вони мають горливість про Бога, але не за розумом” (Рим. 10. 2).

Радість Світлого Христового Воскресення нехай завжди буде з Вашим Блаженством та нехай вона зміцнює сили в самовідданому дальншому служенні Богові на Славу, а Українському народові на Спасіння.

“Це день, що Його створив Господь Бог, — радімо й веселімось цього дня!”

“Богові дяка, що Він Господом нашим Ісусом Христом перемогу нам дав” (1 Кор. 15. 57).

“Сьогодні Спасіння світові, — бо воскрес Христос, як Всемогутній”

“Христос бо воскрес, радість вічна!”

Христос Воскрес!

Вашого Блаженства, з любов'ю у Христі,

† Андрей.

● Його Блаженство, Митрополит Іларіон, Вінніпег, Канада.

Ваше Блаженство, Дорогий Владика Митрополите!

Христос Воскрес!

Широ вітаю Вас з радістю Свята Христового Воскресення. Радість ця, як це знає віруюче серце, є живе відчуття, що ми належимо Вічності і вона чекає нас.

Зি�ч Вам і Церкві у Вашому проводі жи-
визни цього Великоднього відчуття Вічності.
В Свято Воскресення Господнього ми — на
порозі ї...

Мої Молитви і щирі Вам побажання, щоб Милосердний Господь подав Вам щедрості Його Благословень на многі роки. Церква у Вашому Проводі потребує Вас.

Ваш з любов'ю

† Митрополит Іоанн.

● Христос Воскрес!

В день Світлого Празника Христового Воскресення бажаю веселих та щасливих Свят! Обймаю Вас і цілу. Ваш з любов'ю у Христі, —

† Архиєпископ Паладій.

● Його Блаженству, Блаженнішому Іларіону, Митрополиту Св. УГПЦеркви в Канаді.

Ваше Блаженство! Дорогий Владика Митрополите, — Христос Воскрес!

Сердечно й радісно вітаю Вас зо Світлим Святом Христового Воскресення нашим божественним привітом, — Христос Воскрес!

Нехай Небесне Світло Воскресення Його сіє у Вашім серці та в серцях Вашого всечесного Духовенства і всіх вірних Ваших!

З покорою молю Милосердного Господа, щоб Він послав Вам всі щедроти благодатів Дарів Своєї Вижупної Жертви!

Гаряче молю Його за Ваше Блаженство, щоб Він обдарував Вас віком довгим та здоров'ям кріпким для Вашої славної праці в Його Винограднику Йому та Вашій Святій УГПЦеркві на Славу, а Вашим вірним та всьому Вашому Великому Українському Народу на Спасіння.

Прошу Ваших Святих Молитов та залишаюся Вашого Блаженства покірний брат, відданний Вам з Христовою любов'ю, —

† Архиєпископ Василій.

● Його Блаженству, Блаженнішому Іларіону, Митрополиту Вінніпегу і всієї Канади, Вінніпегу.

Ваше Блаженство, Блаженніший Владико!

— Христос Воскрес!

В день Свята Світлого Воскресення Христового прошу прийняти від мене, Духовенства і вірних Української Автокефальної Православної Церкви в Великій Британії найсердечніші поздоровлення і найкращі побажання.

Ми всі молимо Пастиреначального нашого Господа Ісуса Христа, щоб Він обдарував Ваше Блаженство Своїми милостями і щедротами і зберіг на довгі роки для плодотворної праці во Славу Божу і для добра Української Православної Церкви і Української культури!

Христос Воскрес!

З проханням Архіпастирського Благословення і Молитов,

Протопресвітер С. Молчанівський, Адміністратор УАПЦ в Великій Британії.

● Голова Української Національної Ради.

Ух Блаженству, Блаженнішому Архиєпископові Огієнкові, Митрополитові Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

Ваше Блаженство!

З нагоди Світлого Празника Христового Воскресіння, в імени Президії Української Національної Ради і своєму власному, пересилаю Вашому Блаженству наші найкращі побажання і в християнсько-сінівській віданості вітаю, — Христос Воскрес!

За Голову Української Національної Ради, Микола Шрамченко, Генерал-Хорунжий, Секретар УНРади.

● Український Вільний Університет.

До Іх Блаженства, Блаженнішого Владика Митрополита Д-ра Іларіона, Вінніпег.

Ваше Блаженство!

З нагоди Свят Христового Воскресіння маю шану переслати Вам, Блаженніший Владико, якнайсердечніше побажання від Сенату, всієї Колегії Професорів, Студентства, Співробітників Українського Вільного Університету та від себе особисто.

В ці дні Свят ми, як і завжди, з глибокою вдячністю згадуємо незмінну прихильність і ту поміч, які Ваше Блаженство повсякчасно виявлюють для нашої високої школи.

Просимо Молитов і Архипастирського Благословення Вашого Блаженства для нас всіх перед початком нового, літнього 1965 р. — семестру.

З глибокою віддачістю і пошаною до Вашого Блаженства Проф. Д-р Юрій Бойко, Ректор.

● До Іого Блаженства, Блаженнішого Владики Митрополита Проф. Д-ра Іларіона в Вінніпегу.

Блаженніший Владико Митрополите!

Дозвольте мені просити Вас ввійти до складу Комісії, що іспитує в Вінніпегу кандидатів, які хотять здобути наукові звання в нашему Українському Вільному Університеті на Філософічному Факультеті.

Згідно із Статутом іменування членів іспитових комісій належить до моєї компетенції,

як декана Факультету, але моя рука просто не підніметься підписувати номінаційного листа, в якому стоятиме ім'я такої високодостоївої особи, як Ви, Ваше Блаженство.

Отже, сердечно прошу уважати зміст цієї моєї просьби за акт різновзначний з номінаційним.

При цій нагоді приемно мені довести до Вашого відома, що наша Факультетська Рада на своєму засіданні 26 березня ц. р., вислухавши мою інформацію про те, що Ви, не зважаючи ні на свій похилий вік, ні на стан здоров'я, знаходили час на виклади для наших докторантів, постановили доручити мені передати Вам свою глибоку подяку разом з висловами глибокого зворушення і сінівської віданості.

Разом з іншими віншувальниками, що славитимуть Христа в Ваших палахах на Великден, мисленно співаемо Вам, —

Христос Воскрес!

Вашого Блаженства покірний слуга і послушник Певло Зайців, в. о. Декана.

● Його Блаженству, Митрополитові Іларіону, Вінніпег, Канада.

Ваше Блаженство, Дорогий Владико!

З Великоднім Святом Христового Воскресіння щиросердечно поєдоровлю і святочні побажання для Вас, Владико, пересилаю. Нехай Господь Бог зміцнить Ваші сили для продовження величенної праці в Українській Автокефальній Православній Церкві на Славу Всешинього Творця й на спасіння поневаленої нашої Батьківщини України!

Христос Воскрес!

Віримо — Воскресне й Суверенна Незалежна Україна!

З глибокою пошаною відданий Вашим Молитвам, —

Андрій Вовц, генерал-полковник, Керівник Ресорту Військових Справ.

НАУКА Й КУЛЬТУРА.

● Світовий Конгрес Фонетичних Наук відбудеться з кінцем серпня 1965 р. в Токіо, Японія. Організаційний Комітет Конгресу під керуванням проф. Масао Оніші звернувся до багатьох учених різних країн, запрошуячи до участі в Конгресі. З українських мовозв�ців запрошення одержав проф. Яр. Рудницький із Вінніпегу. Він зголосив доповідь на тему “Фонетичні зміни в мові українців Північної Америки”. Крім цього Українська Вільна Академія Наук у Канаді переслала на міжнародну виставу з нагоди Конгресу в То-

кіо низку видань, присвячених українському мовознавству, в цьому праці Митрополита Іларіона-Отєнка, проф. Ю. Шевельова, проф. В. Ящура, проф. К. Кисілевського, Б. Климишина й ін.

● Навчання музики в Україні зовсім зле. “В Україні є 29.918 середніх і неповніх шкіл, в яких мають викладати уроки співу, а вчителів цієї дисципліни всього лише 8 тисяч. Отже, неважко уявити, що навіть при наявності сумісництва в значній кількості цей предмет, як такий, не існує. А коли до цього

додати, що з цієї загальної кількості вчителів співу і музики 625 мають вищу освіту і 6.425 — середню, з них з вищою музичною освітою лише 311, а з середньою 2.992 фахівці; решта — більше тисячі викладачів співу — не мають ніякої спеціальної освіти...

В Україні є 33 педагогічних вузи. З них в шести єснують музично-педагогічні факультети і, крім того в шести інститутах є заочні відділи. В нинішньому році в ці інституті прийнято 375 студентів — майбутніх вчителів співу й музики. В 10 педагогічних училищах, в яких є музичні відділи, прийнято цього року 330 студентів". ("Радянська Культура" 1 листопада 1964 р.).

● "Слово це гострая криця". "Ця порівняно невелика за розміром книжка висвітлює стільки важливих проблем мовної культури, що безперечно, зацікавить найширі кола читачів. Називається вона "Культура української мови" (вийшла нещодавно в видавництві "Наукова думка").

Досі ми мали лише численні статті та кілька брошур із питань на цю тему. Вищезгадана праця Алли П. Коваль вигідно відрізняється серед них своєю повнотою, вдалою побудовою..."

● НТШ влаштувало Урочисту Шевченків-

ську Наукову Конференцію в Нью-Йорку. Філологічна Секція НТШ влаштувала 20 березня 1965 р. в Українському Інституті Америки в Нью-Йорку свою щорічну урочисту Наукову Конференцію, для вшанування свого Патрона, Тараса Шевченка. Конференцію відкрив проф. д-р В. Стецюк. Першу доповідь про світогляд Шевченка виголосив проф. д-р Б. Романенчук, який вказував на Шевченка як поета, романтика та філософа-ідеаліста, що бувним в усіх сферах своєї творчости, думання та своїх переконань.

Доповідь інж. О. Дучимінської на тему "Василь Доманицький — редактор першого повного видання "Кобзаря" відчитав інж. Р. Кобринський, тому що прелегентка, яка під цю пору перебуває в Мюнхені, не могла особисто прийти на цю конференцію. Третю доповідь на тему "Шевченкіяна у виданнях Наукового Товариства ім. Шевченка" виголосив проф. д-р В. Лев. У своїй доповіді прелегат зазначив, що НТШ у своїй 90-літній діяльності опублікувало 30 видань творів Шевченка, поверх 150 статей та 120 рецензій в різних мовах, що стосувалися Шевченка та його творчості. Конференцію закрив заступник голови НТШ, проф. д-р О. Андрушків.

ЦЕРКОВНА ХРОНІКА.

● Послання в Україну Блаженнішого Митрополита Іларіона відбулося через "Голос Канади" в Оттаві первого дня Великодня 25-го травня 1965-го року. Послання на тему: "Любімо Українську Православну Церкву як душу свою!"

● Всеканадійська Конференція Духовенства Української Греко-Православної Церкви в Канаді відбудеться в четвер і п'ятницю 20 і 21-го травня 1965-го року. Головне питання — стан і права Священика в Громаді та в Церкві. (Закінчення у п'ятн. до обіда).

● Всеканадійський ХІІІ Церковний Український Православний Собор, як уже повідомлялося, відбудеться 22, 23 і 24 травня (субота, неділя і понеділок) у місті Вінніпегу, Ман.

Другого дня Собору, в неділю 23-го травня, відбудеться у Всеканадійській Митрополічій Кatedрі велична соборна Св. Літургія, яку служить Блаженніший Митрополит Іларіон у сослуженні всього Єпископату та Духовенства Української Православної Церкви в Канаді. (Початок С. у суботу о год. 2 дні).

XII Священний Собор Єпископів УГ-ПЦЦеркви в Канаді відбудеться в Резиденції Митрополита у вівторок 25-го травня 1965-го року.

● Митрополичі Канонічні Візитациі літом 1965-го року.

● Неділя 9-го травня, — Митрополича Канонічна Візитация в м. Монреалі в Церкві Св. Покрови.

Понеділок, 10-го травня: Місійні Окружні Збори.

● Неділя 23-го травня, — в м. Вінніпегу, другий день ХІІІ Собору, в Кatedрі служиться Соборна Архиерейська Св. Літургія. Служать: Блаженніший Митрополит Іларіон, Архиєпископ Торонтонський Михаїл, Архиєпископ Едмонтонський Андрей і Єпископ Саскатунський Борис, у сослуженні всього Духовенства.

● Неділя 6-го червня, — Митрополича Канонічна Візитация в м. Волей (під Ванкувером).

● Неділя 20-го червня, — Митрополича Канонічна Візитация в м. Транскона під Вінніпегом.

● Неділя 1-го серпня, — Митрополича Канонічна Візитация в м. Кенора, Онт.

● Субота — неділя 14-15-го серпня — Митрополича Візитация в Інституті Митрополита Петра Могили в м. Саскатуні.

● Неділю 5-го тижня Великого Посту, 11-

го квітня, Блаженніший Митрополит Іларіон молився на Св. Літургії в Каплиці Св. Андрея в Колегії Св. Андрея. Добре співав студентський хор богословів під керівництвом Владики Бориса. Св. Літургію правив Архимандрит Іов, О. Настоятель Богословського Факультету.

● **Словід і Причастя всього Духовенства Вінницької Місійної Округи** відбулася в п'ятницю 9-го квітня вроčисто й побожно. Зібралися все Духовенство Вінницької Округи. Говіли й студенти Богословського Факультету. Гарно співав студентський хор, під управою Преосвященного Владики Бориса.

В стасидії молився Блаженніший Митрополит Іларіон.

Службу Ранішосявчених Дарів правили Високопреподобні Отці: Тит Яковкевич, Петро Стефюк і Микола Овчаренко. Проповідував О. Прот. Микола Овчаренко.

Говіло багато й вірних Кatedральної Громади.

Попричестний привіт усім, хто говів, склав Митрополит Іларіон.

По обіді тут же в Кatedрі відбулися Місійні Збори під головуванням Єпископа Бориса та Отця Митрата Єроніма Грицини.

Збори розпочав Блаженніший Митрополит Іларіон, розповідаючи про біжучі церковні справи.

● **Поклоніння Св. Плащаниці.** У Страсну Суботу зранку Блаженніший Митрополит Іларіон відвідав усі Православні Церкви в Вінницегу і вклонився Св. Плащаниці. У кожному Храмі Плащаниця була належно гарно прибрана. Цілий день вірні без перерви побожно вклонялися Св. Плащаниці, як Образу Христових Страстей.

● **Освячення Пасок.** У суботу 24-го квітня надвечір Блаженніший Митрополит Іларіон надзвичайно вроčисто освятив Паски Соборної Парадії Св. Покрови в Вінницегу. Вірні з Пасхами розмістилися рядами на церковному цвинтарі. Повно дітей. Багато свічок.

Митрополитові сослужив Отець Іван Стус, а також Іподиякони, студенти Богословського Факультету.

Погода стояла прекрасна, вірні довгими рядами вкрили церковне подвір'я.

Настрій високо величний і глибоко радісний!

● **Великодня Служба Божа.** У Великодню Неділю 25-го квітня рано вранці Блаженніший Митрополит Іларіон відслужив у Всееканадській Митрополитальній Кatedрі Пресвятої Тройці у Вінницегу Великодню Св. Літургію.

Кatedра була ущербь переповнена. Прекрасно співав Кatedральний Хор під управою

Проф. Володимира Богоноса.

Сослужили два Священики: О. Настоятель Прот. Михайло Юрківський і О. Митрат Єронім Грицина, і один Диякон — Володимир Кокорудз. Прислуговували п'ять Іподияконів, вихованців Митрополичної Кatedри.

Сильну й глибоку проповідь на догматичну тему — «Основа нашої Віри — Воскресіння Христове» — виголосив Митрополит Іларіон.

По Св. Літургії відбулося вроčисте Освячення Пасок. Вірні з Пасхами розмістилися навколо Кatedри, при Пасках горіли свічки. При кожній Пасці православна Родина з дітьми. Діти з свічками.

Стояла прекрасна погода, сонце радісно ціluвало всіх своїм промінням.

Пасхи освятив Блаженніший Митрополит Іларіон, усіх радісно вітаючи Великоднім привітом: Христос Воскрес! У відповідь линуло таке ж радісне: Войістину Воскрес!

З Митрополитом сослужили Отці М. Юрківський та Є. Грицина. Спереду йшла велична церковна Процесія.

● **Великодній привіт.** У неділю 25-го квітня все Духовенство міста Вінницегу, на чолі з Преосвященним Єпископом-Вікарієм Борисом, склали Великодній привіт Блаженнішому Митрополитові Іларіонові, і проспівали Йому Христос Воскрес!

У дружній і радісній духовній розмові Духовенство гостило в свого Митрополита одну годину.

● **Висвячення в Іереї.** У Фомину Неділю 2-го травня 1965-го року Блаженніший Митрополит Іларіон, за Св. Літургією в Соборі Св. Покрови в Вінницегу, висвятив в Іереї О. Диякона Володимира Кокорудза, студента Богословського Факультету Колегії Св. Андрія.

● **25-ліття Архиерейської праці Блаженнішого Митрополита Іларіона.** Архимандрит Іларіон (в світі Проф. Д-р Іван Огієнко) був хіротонізований в Єпископи 20-го жовтня 1940-го року в м. Холмі, в Богородичній Кatedрі. Висвячували Архимандрита Іларіона: 1. Митрополит Православної Церкви в Польщі Діонісій (Його висвятив свого часу Патріарх Константинопольський), 2. Архиєпископ Празький Саватій, Екзарх Патріарха Константинопольського, і 3. Єпископ Люблинський Тимофій (Шретер), що пізніше став Митрополитом Православної Церкви в Польщі. Зараз же, на Великому Вході, Єпископ Іларіон був поставлений Архиєпископом.

Через чотири роки Собор Єпископів Православної Церкви в Варшаві 16-го безеззня 1944-го року надав Архиєпископові Іларіонові титул Митрополита, — за його велику й ви-

сококорисну працю на ниві церковній, а особливо за його міцну оборону Православної Церкви та українського народу перед окупантами-німцями.

● Інж. А. Нестеренко: Митрополит Іларіон, служитель Богові й народові. Біографічна монографія. Вінниця, 1958 рік, 150 ст., на дуже добром папері, з малюнками. Ціна 2 дол.

● **Соборна Панахида.** Його Блаженство, Блаженніший Митрополит Іларіон поблагословив зорганізувати Проводи й відслужити Соборну Панахиду на православній секції Глен Іден цвинтаря, в неділю 16 травня, в годині 2.30 по полуночі. Блаженніший Митрополит очолить цю Соборну Богослужбу.

● **Збільшення мовознавчих статей в "Вірі й Культурі".** Багато наших Читачів просять Редакцію "Віри й Культури" побільшити в ній число мовознавчих статей.

Охоче виконуємо це побажання, і друкуємо в "Вірі й Культурі" працю М. Іларіона: "Літературна мова в Галичині", яка дасть багато матеріалу для вивчення української літературної мови.

● **Великодні виклади Закону Божого.** Недільна школа при Православному Соборі Св. Покрови у Вінниці. Зготовив О. І. Стус. 1965 рік, 24 сторінки. Видано штампографічно.

Видано у двох мовах: українській і англійській. Видано для свого вжитку.

● **Туристи хотять виселити з Турецького Патріарха.** Депеша з Атен, датована 22 квітня, повідомляє, що Греція вирішила припинити переговори з Туреччиною в справі Кипру з тієї причини, що Туреччина виявила явну ворожість до Константинопольського Патріарха Атенагораса і до греків, які живуть в турецькому місті Істамбулі (турецька назва Константинополя), і хоче їх неодмінно виселити.

● **Мощі Св. Сави покоїлися в Монастирі**

Св. Сави, що з давнини знаходиться недалеко біля Єрусалиму. Свого часу т. зв. Хрестоносці заграбували ці чудотворні Мощі і вивезли їх в Рим. У місяці жовтні 1965-го року — з наказу Папи Павла VI — ці Мощі будуть повернені в Монастир Св. Сави, звідки вони були пограбовані.

Треба сказати, що Рим і взагалі католицькі міста повні награбованих на Православному Сході Мощей та Ікон і ін. Святинь. Тепер приходить час їх вертати!...

● **Боротьба з Релігією.**

Совєтська преса подає.

"У радянській країні давно вже підрізано соціалістичні корені Релігії, але вірування ще живуть серед деякої частини людей. Особливо міцно тримаються воно на Закарпатті..."

Однак зроблено ще не все, бо і нині в Закарпатті чимало віруючих, особливо сектантів, які так чи інакше намагаються приступити дітям Віру в Бога. Отже, атеїстичну роботу треба проводити не тільки серед дорослих, а й серед дітей, бо церковники використовують всілякі засоби впливу на їх свідомість. Якось у селі піп одягнувся "дідом Морозом" і став роздавати подарунки, а Священик М. Балог у селі Давінкове, не задоволившись дорослою паствою, взявся вкладати в голови дітей основи Релігії. Ці "заняття" провадились в хаті колгоспника О. Шутеєва...

В школах майже при кожному батьківському комітеті є атеїстичні секції. До роботи в них зачленено досвідчених атеїстів, які допомагають агітаторам виявляти віруючих.

Ми домоглися того, що тепер в сільських бібліотеках є картотека сімей, а в них окремо виділені картки віруючих...

Крім створених Атеїстичних Рад, є ще за гін агітаторів, які допомагають сільським бібліотекам виявляти віруючих і провадити серед них бесіди та індивідуальну роботу".

Боротьба проти Релігії все збільшується та збільшується, а вільний світ мовчить...

ВІДГУКИ НАШИХ ЧИТАЧІВ.

● **"Віра й Культура" і Митрополит Іларіон.** "Як бачу з журналу "Віра й Культура", Ваш Митрополит Іларіон дуже віруючий та релігійний, великий учений, письменник та поет. Він має особливий Дар від Бога, а це велике щастя для Вашої Церкви! Як видно, він завжди зайнятий Богомислям..." Єрусалим, Патріархат, Архимандрит Анатолій (Сокорин).

● **Блаженніший і Дорогий Владико!**

Щиро дякую за прислану нам надзвичайно цікаву й цінну працю: "Дохристиянські

вірування українського народу". Це дійсно оригінальна праця, якої ще не було.

Щиро Ваш з любов'ю Пантелеймон Ковалів.

● **Ваше Блаженство, Блаженніший Владико Митрополите!**

Дозвольте висловити Вам найсердечнішу подяку за несподіваний і такий для мене дорогий дарунок — за Вашу найновішу працю: "Дохристиянські вірування українського народу".

Я давно за подібною книгою по різних

нью-Йоркських бібліотеках шукає, — і ось тепер я маю щастя таку цінність у себе в хаті назавжди мати.

Ще раз прошу, Владико, прийняти мою незміrnу дяку. А з нагоди Празників Пасхи Христової дозвольте Вам побажати здоров'я і бадьорості для добра нашого прерізного на довгі-довгі літа! Микола Понеділок.

● Вельмишановний Пане Редакторе і Дорогі співробітники "Віри й Культури"!

Зо слізьми радошів за успіхи літературні сучасні і зо смутком за наші минулі часи, коли, особливо на релігійному відтинку, нам робилися криві від також християн. Треба ствердити і висловити Вам за одні й другі інформації гаряче Спаси-Біг!

"Віра й Культура" виконує універсальну прислугу нашим Визвольним Змаганням, чого нам тут, в Європі, тяжко досягнути. "Віра й Культура" інформує читача за речі йому невідомі і страшні, яких не можна було сподіватись від дійсно віруючих наших борогів. Разом з цим, ВШ Редактори, дякую Вам за те, що довгий час Ви надсилали на мое ім'я "Віру й Культуру".

Марвейдс, Франція.

А. Синявський, Хорунжий УНР.

● До Адміністрації Журналу "Віра й Культура" у Вінниці. Бажаю дальнішого успіху Вашому славному журналові, і рівночасно вітаю всіх працівників і Адміністрацію "Віри й Культури" зо Світлим Христовим Воскресінням!

З пошаною Магістер Ігор Олесницький.

● Христос Воскрес!

Всіх Високопреподобних Отців і всіх Високоповажаних Панів працівників Редакції Богословського журналу "Віра й Культура" сердечно поздоровляю з Празником Світлого Христового Воскресіння. Бажаю це величне Свято провести весело і радісно і бажаю усім доброго здоров'я, міцних сил і витривалості на благодатній українській ниві.

З великою вдячністю посилаю Вам це поздоровлення за Вашу довготривалу добресть для мене.

Нехай Воскреслий Христос нагородить Вас всіма найкращими Благами!

З пошаною Микола Іванів, Німеччина, Ганновер.

УСІ ДОПОМОЖІМО "ВІРІ Й КУЛЬТУРІ!"

● Писанка. При цьому посилаю писанку Блаженнішому Владиці Іларіонові на:

1. Видавничий Фонд \$20.00,
2. Фонд "Віри й Культури" \$10.00,
3. Скитальникам \$10.00.

З гарячими Молитвами Прот. Василь Гопохівський.

Сердечно дякуємо!

● Писанка на Фонд "Віри й Культури" з нагоди Воскресіння Христового вітаю Вас, Дорогий Владико, нашим традиційним: Христос Воскрес! та шлю на пресовий Фонд "Віри й Культури" \$10.00. Отець Іван Куліш.

Сердечно дякуємо!

● На Видавничий Фонд "Віри й Культури" посилаю п'ять дол. Єпископ Борис.

Сердечна подяка!

● На Фонд "Віри й Культури". При цьому пересилаю на Фонд "Віри й Культури" 6.00 долярів. З глибокою пошаною Д. Нестеренко.

Сердечно дякуємо!

● З Ювілею. З нагоди 35-літнього Ювілею подружнього життя пересилаємо на Фонд "Віри й Культури" 6.00 дол. Михайло і Марія Ковальчук з Вінниці.

Сердечно дякуємо!

● На Фонд "Віри й Культури" зложили:	
Прот. Ю. Цукорник	\$2.00
Отець С. Зузак	\$2.00
I. Мащенко	\$1.50
Гнат Карпенко	\$1.00
Ігор Олесницький	\$1.00
Катерина Бігдай	\$1.00

Усім сердечна подяка!

Хто хоче навчитися української літературної мови, той конче набуде собі

“ГРАМАТИЧНО-СТИЛІСТИЧНИЙ СЛОВНИК ШЕВЧЕНКОВОЇ МОВИ”.

Склад Митрополит Іларіон.

1961 рік. 256 ст. Ціна 2 дол.

ПРАВОСЛАВНА ВІРА.
Наука Східніх Патріархів про
Православну Віру.

Це найцінніший Катихизис. З передмовою Митрополита Іларіона 1957 рік, 200 ст. Ціна 1 долар.

СЕРЕД НОВИХ КНИЖКОК.

Красне письменство.

● Максим Рильський: Вибране: Лірика 1910-1982, 1933-1947, 1948-1964. Київ, 1965 рік, 454 сторінки. Видано 8000 прим. Видавництво Художньої літератури "Дніпро".

● М. І. Мандрика: Сонцецвіт. Поезії. Т. IV. Вінниця, 1965 рік, 128 стор.

В цих поезіях багато тепла і тихих спогадів. Багато душі і серця...

● Юрій Збанацький: Малиновий дзвін. Роман. Видавництво художньої літератури "Дніпро". Київ, 1965 рік, 360 стор. Видано 50000 прим.

Це книжка, яка викликає багато глибоких думок зо шкільної справи. Багато тут і агіток, але воно чужі для цієї праці.

● Михайло Старицький: Твори. Том III. Драматичні твори. Видавництво художньої літератури "Дніпро". Київ, 1964 рік, 564 стор. Видано 19.000 прим.

Твори у восьми томах.

● Володимир Конвісар: Галичина. Роман. Київ, 580 стор. Друковано 15.000 прим.

Автор розповідає розріст комуністів у Галичині за роки 1917-1938. Описує всіх видатних осіб, між ними й Митрополита Андрея Шептицького. Висміює всіх, хто не був комуністом. І на кожній сторінці — неправда, обман...

● В. П. Колосова: Климентій Зіновієв. Київ, 1964 рік, 208 стор. Видано 1490 прим.

● Райкер Марія Рільке: Пісня про кохання й смерть Корнeta Кристофа Рільке. Переклад Р. Курінної. Мюнхен, 1964 р., 10 стор. Це відбитка з журнала "Сучасність" ч. 10 (46) 1964 року.

Література.

● Історія української радянської літератури. Видання Української Академії Наук. Редколегія: Л. М. Коваленко, С. А. Крижанівський та ін. Київ, 1964 рік. 864 стор. Видано 25000 прим.

● Т. Франко: Про батька. Слогади. Київ, 1964 рік, 224 стор. Видано 6000 прим.

● П. Н. Берков: Введение в изучение истории русской литературы XVIII в., ч. I. Видання Ленінград. унів., 1964 рік, 264 ст. Видано 5300 прим.

● Бібліографія праць Професора Євгена Онацького, 1917-1964. Уложив М. Гаврилюк. Спілка українських науковців, літераторів і мистців. Буенос-Айрес, 1964 р., 59 ст.

Видання на 70-літній ювілей Проф. Євгена Онацького..

Т. Шевченко.

● Б. Чайковский: Незабутня сторінка дружби (Шевченко і Білорусія). Київ, 1964 рік, 188 ст. Видано 2000 прим.

● Шевченко — художник. 24 листівки. Київ, 1964 рік. Видано 30000 прим. 1814-1964.

Мова.

● Лексис Лаврентія Зизанія і Синоніма славеноросская. Підготовка текстів і вступні статті В. В. Німчука. Видання Академії Наук. Київ, 1964 рік, 204 стор.

Цінне видання. Лексис Л. Зизанія тут надрукованій фотомеханічним способом із видання 1596 р., а Синоніма передрукована звичайно.

У додатках дано: 1. Лексис с толкованієм словенских мов просто 1581 р., 2. Рѣчь жидовскаго языка преложена на русскую 1282 р. і 3. Толкованіе неудобъ познаваемом в Писаніях речем, 1431 р.

● М. Ф. Степанівський: Старослов'янська мова. Допущено Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти УРСР як підручник для студентів філологічних факультетів університетів УРСР. Видавництво Львівського університету, 1964 рік, 470 стор. Видано 6000 прим. Книжкова фабрика Харків.

Про цю працю на 4 стор. плодається: "Книжка "Старо-слов'янська мова" є першим українським підручником старослов'янської мови, який відповідає всім настановам діючих програм для студентів філологічних факультетів університетів і педагогічних інститутів".

● А. А. Бурячок, Л. С. Паламарчук та ін. Довідник з української орфографії та пунктуації. Київ, 1964 рік, 192 ст. Видано 25700 прим.

● К. К. Цілуїко, Ф. Т. Жилко та ін: Українська діялектологія і ономастичка. Збірник статей. Видання Академії Наук, Київ, 1964 рік, 228 ст. Видано 1140 прим.

● Артем Орел: Словник чужомовних слів. Частина II: Л-С. Нью-Йорк, 1964 рік, 388 ст. В оправі. Друковано 1000 прим.

Цінне й гарне видання. Буде ще ІІІ том.

● Я. Я. Ярема, Л. П. Погребняк: Російсько-український ветеринарний словник. Київ, 1964 рік, Київ, 1964 рік, 380 ст. Видано 1000 прим. Дано 12000 термінів.

● К. Ю. Данилова: Роомовник з англійської мови. Підручник для вчителів, студентів та всіх, хто вивчає англійську мову. Київ, 1964 рік. 92 ст. Видано 66000 прим.

● "Славія", квартальник слов'янської філології. Річник 33, кн. 4, Прага, 1964 рік, ст. 505-664.

Видається чеською мовою, а статті — якою написані. Найцінніший славістичний журнал.

Історія.

● С. М. Солов'єв: Істория России с древнейших времен. Книга XIII, томи 25-26. М. 1965 рік, ст. 648. Видано 48000.

Високо цінна праця. Буде 15 книг, по два томи в книзі.

● В. Н. Татищев: История российская, т. 4. М., 1964 рік, 556 ст. Видано 2400 прим.

Дуже вартісне видання, бо В. Татищев користувався джерелами, які потім загинули.

● Г. Ю. Стельмах: Історичний розвиток сільських поселень на Україні. Видання Академії Наук, Київ, 1964 рік, 232 ст. Видано 500 прим. 78 рисунків.

При праці нема посажчика, а це сильно зменшує його вартість.

● М. Стаків: Україна в добі директорій УНР. Торонто, 1964 рік, 248 стор.

● С. Ю. Витте: Воспоминания, т. 2. М., 1960 рік, 640 ст. Видано 75000 прим.

Віра.

● "Православный Путь", церковно-богословський річник. Джорданвіль, 1964 рік, 176 сторінок.

Дано 9 статей.

Музика.

● Л. А. Архімович, Т. Кашишева та ін. Нариси з історії української музики, ч. 2. Київ, 1964 рік, 310 ст. Видано 5000 прим.

● Л. Архімович, Т. Кашишева, Т. Шеффеер, О. Шреер-Ткаченко: Нариси з історії української музики, ч. I. Київ, 1964 рік, ст. 312. Видано 3000 прим.

● А. Должанский: Краткий музикальный словарь. Четверте видання. Ленінград 1964 рік, 322 ст. Видано 10000 прим. Багато малюнків.

Філософія.

● І. Г. Підоплічко, О. Я. Рашиба: Понадження і розвиток життя на землі. Київ, 1964 рік, 76 стор. Видано 3000 прим.

● Боротьба між матеріалізмом та ідеалізмом на Україні в XIX ст. Видання Академії Наук. Київ, 1964 р., 244 ст. Видано 600 прим.

У Збірнику 10 статей.

● В. Раманенко: Правда життя. Збірник статей з естетики. Київ, 1964 рік, ст. 200. Видано 1500 прим.

Мистецтво.

● І. Е. Репін: Запорожци пишут письмо турецькому султану. Композиція з 8-ми картин. Ленінград, 1964 рік. Видано 15000 пр.

● В. Островський: Олекса Новаківський. "Мистецтво". Київ, 1964 рік, 62 ст. Видано 3000 прим.

Дано багато малюнків.

● Житомир. Фотонарис. Київ, 1964 рік. 52 стор. Видано 2000 прим.

● Кіровоград. Ілюстрації. Текст Гвоздецького. Київ, 1964 рік, 44 ст. Видано 20000 прим.

● Закарпаття. 15 відкриток. Київ, 1964 рік. Видано 30000 прим.

● Картина галерея імені І. К. Айвазовського. Комплект — 12 відкриток. Київ, 1964 р. Видано 42000 прим.

Етнографія.

● В. Ф. Горленко: Нариси з історії української етнографії та російсько-українських етнографічних зв'язків. Видання Української Академії Наук. Київ, 1964 рік, 248 ст. Видано 500 прим.

● М. Т. Яценко: Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність. Видання Академії Наук. Київ, 1964 рік, 288 ст. Видано 1700 прим.

Словники.

● Краткая литературная энциклопедия. Том 2, на ст. дві гранки, усіх гранок 1056. М., 1964. Видано 113 300 прим. Букви Гаврилюк — Зюльфигар.

Тут всесвітня література.

● М. І. Погребний: Словник наголосів української літературної мови. Близько 25000 слів. 540 ст. Друге видання виправлене і доповнене. Київ, 1964 рік. Видано 22700 прим.

Цінна праця, бо скрізь дає літературний наголос, а також і літературний правопис.

● Блъгарски етимологичен речник. Склали: Вл. Георгіев, Ів. Головов, Й. Заимов, Ст. Ілчев. Зшиток III. Софія, 1964 рік, ст. 161-240. Видання Болгарської Академії Наук.

● Я. Рудницкий: Етимологічний словник української мови, зшиток 4, сторінки 289-384, 1965 року. Слова ваган-видік.

● Дипломатический Словарь. Том III. Букви Р-Я. М., 1964 р. 560 ст. Друковано 27.000 пр. Це останній III том.

● Краткий научно-атеистический словарь. Видання Академії Наук. Ред. кол.: М. П. Баскін, Е. А. Беляев та ін. М., 1964 рік, 644 ст. Видано 60000 прим.

ЕТИМОЛОГІЧНО-СЕМАНТИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Видання друге.

Араб, араб. *arab*, мешканець Аравії, рс., аравитянин. **А́р́ап** — негр, ефіоп. Обидва від гр. *á-raps*, лат. *arabs*. Арабське *arab* визначає того, хто зрозуміло говорить, щебто свій. Пор. *варвар*, *німець*.

Див. *арап*.

Арабеска, мн. арабески, — прикраса з геометричних фігур, листків, квітів і т. ін. З іт. (чи ісп.) *arabesco* — прикраса в арабському стилі, арабський. До нас прийшло в XVIII ст. через фр. *arabesque*.

Ар́авія, з д. є. *A'rav* — степ.

Солярський І. 140: д. євр. степ, пустиня, суха, безплодна земля. Гр. *Arabia*, лат. *Arabia*. Ст. сл. *Аравія*.

Лекс. 1627. 347: “Ар́авія — вечerna, або вечерова, або рукоименство, або вдячність, або крук, або крукова, або пушча, або вербá, або змѣшання”. Ст. 450: *Аравія*.

Алф. XVII в. 54: “Аравія толкується пространня”.

Арак — міцна горілка з рижу в Азії, араб. *araka* горілка.

Аракчеївщина — жорстоке й тупоумне чавління уряду на що. Генерал Олексій Аракчеєв (1769-1834), військовий міністр за царя Олександра II, року 1817-го запровадив таке, що селяни в Росії й Україні відбували військову службу по своїх селах, — жили, як селяни і військові, і жорстоко били селян за невиконання військового. Затія відмінена 1826-го року.

Арам, -ма, д. є. *Aram* — високий, висота; син Сима (Буття 10. 22), пізніше ця назва стала етнографічною назвою Сирії (назва географічна). Див. *Сирія*.

Солярський І. 146: Д. євр. *Aram* — високий, висота, висока земля. Сирія, Месопотамія.

Аранжирóвка — пристосування одного музичного твору до іншого або на інший лад. З фр. *arranger* — приводити в порядок, à rang — в ряд. До нас прийшло в XIX в.

Звідси *аранжувáти*, рос. *аранжировать*.

Арап, -па — негр. Постало слово

з “араб” (п замість б). Відоме вже в “Хожденіє Трифона Коробейникова” 1593 р. В укр. мові форма “арап” дуже рідка, звичайно вживається “араб”.

Сл. поч. XVIII ст.: “Арап — іфіоп, мурин”.

Арапник див. *гарапник*.

Арапáт, -ту, гора з потухлим вулканом. Назва походить від давньої назви краю племені урартійців: Урарту. Різні народи звуть цю гору по-своєму, напр. іранці звуть Кун-Ноя: Гора Ноя.

Солярський І. 147: “Арапат — етимологія й значення цього слова досі невідомі”.

Алф. XVII в. 546: “Арапатскихъ — арамейскихъ. Гори бо Арапатскія во странах Арамейскихъ”.

Лекс. 1627 р. 348: “Арапат — проклятство дрижанья, клятва трепета”.

Арбá — двокола бідка на Кавказі, з тюрк. араба, половецьке арба, рум. *araba* — візок.

Арбітр, -ра, з лат. *arbiter* — третейський суддя, якого обирають суперники, посередник. До нас прийшло в XVIII ст. через фр. *arbitre* того ж значення.

Звідси *арбітраж*, -жа — третейський суд, фр. *arbitrage*.

Аргамáк, -ка, з тюрк. *argamak* чи *argimak*, — порода прудких і виносливих східніх коней, чистокровний кінь. Тат. “*argá*” — скакати, а також сила, ловкість (Шан. І. 136). Даєнє укр. слово.

Із слов. народів відоме тільки укр., рос. і білорусам, щебто тільки східним слов'янам.

Аргонáти, з гр. зложення: *Argo* — назва корабля, і *náutes* — мореплавець. Переносно: сміливі подорожні, що пратнуть відкрити невідоме.

Відважні грецькі моряки на кораблі “Арго”, під керівництвом героя Ябона пустилися в далеку подорож до берегів Колхіди, щебто західної Грузії. Вони пратнули здобути золоте руно (шерсть овечки), яке висіло в священному ліску, але його стеріг несплячий дракон. Дочка колхідського царя Медея допомогла Язонові, —

вона приспала дракона, і Язон таки забрав золоте руно.

Слово в нас відоме з поч. XIX віку.

Аргумéнт, -та, з лат. *argumentum* — доказ, основа доказу, логічний доказ, від *argueere* — доводити. До нас прийшло в XVI ст. через п. *argument*.

Зах. укр. з п. наголос аргумéнт.

Кр. Ап. 1560 рр.: аргумент 544, аргументов 593.

Аргументація — удоводнення, докази. З лат. *argumentatio*, від *argumentare* — доводити, доказувати. До нас прийшло в XVIII ст. через фр. *argumentation*.

Аргументувáти — доводити, доказувати. З лат. *argumentae* — доказувати. До нас прийшло в XIX в. через нім. *argumentieren*. Рос. аргументиро-вать.

Аргó, з фр. *argot*, — умовлений жаргон якоїсь групи людей, звичайно має таємний характер. Арго має свою лексику, але граматика його звичайна, народна. Це не повна мова, а тільки частина чи відгалуження її. Це умовний таємний жаргон професій, щоб інші не зрозуміли. Напр., є арго злодіїв, жебраків, арго в'язничне. У художній літературі арго не вживяється. В англ. сленг (див.). До нас прийшло в XIX ст. через фр. *argot*.

Слово фр. *argot* неясне, — це слово звуконаслідуване, пор. *hargoter* — лаяти.

Звідси арготізм, -му, фр. *argotisme*.

“Argumentum ad hominem” лат. — “доказ стосовно до людини”, доказ, який опертий не на об’єктивних, а на людських доказах.

Аргус, -са — гр. міфологічний стоголовий сторож, якого богиня Гера приставила стерегти Іо, обернену в телицю. З гр. *Argos*, лат. *Argus*. У нас відоме з поч. XVIII віку.

Аред, рідке в укр. мові давнє слово: сердитий дід, скупердяга. Назва походить від біблійного Яреда, д. е. *Iared*, що жив 962 роки, кн. Буття 5.20. Див. Яред.

“Арéд (ж.) — слаз, еже есть сшествие” (Алф. XVII в. 73).

Арéна — посыпаний піском майданчик, сцена в цирку, місце діяльності взагалі. Усі ці значення розвинулись ще за римської давнини, бо сцена в цирку була посыпана піском.

До нас прийшло в XVIII ст. з лат. *arena* (*arena*) — пісок.

Арéнда і оренда — віддання маєтку в найми. З сер. лат. *attenda* — маєток, відданний в найми за плату, від *attendare* — віддавати в найми, *redere* — віддавати, вертати, *dare* — давати. До нас прийшло в XVII віці через п. *arenda*.

Нар. оренда. “Декрет про оренду” Ст. II. 283.

Ареопáг, -га — це найвищий суд в Афінах, що мав свої збори на пагорку біля храму на честь бога Арея. З пр. *Areios* — Арей та *pagos* — пагорок. Лат. *Ageoragus* — калька гречького. До нас прийшло дуже рано, є вже в Чудівському Новому Завіті Митр. Олексія 1355-го року.

Пор. Діяція 17. 19: Повели Павла в Ареопаг. По давніх рукописах знаходимо тут неправильний переклад: “Повели Павла на Арей лед”, бо гр. *pagos* — лід. Уже Лексикон 1627 р. ст. 348 поправляє: “Аріевъ ледъ — ареопагъ”.

Алф. XVII в. 526 вияснює так: “Аріевъ ледъ толкується: Во Аѳинъхъ пред идолскою церковю лежаль камень великий, на нем же посредъ стояй Арій и учаше люди, и учениемъ его мнози омрачишася, и того ради камень наричется Аріевъ ледъ”.

“Ариев лед или ариопаг. Пагорок Марсов, елл”. (Лекс. 1627 р. 348). “Ареопаг — так называно ратуш атенский, который был на пагурку збудован” 94. Был Деонисей Ареопагита 96.

Алф. XVII в. 52: “Ареопагъ — толкується: во Аѳинъхъ бъ судице нѣкоє внѣ града, нарицаємо ареопагъ”.

Арéфа або Аreta, чол. ім’я, ст. сл. Арефа, араб. орел.

Лексикон 1627 р. ст. 348: “добродѣтельный, цнота, щотливый, або мильй, тихий, скромный, покорный, ласковый”.

Гр. *Arétas*, лат. *Areta*.

Арéшт, -ту — позбавлення волі. З сер. лат. *arresta*, від *arrestare* — спиняти, затримувати, зложення *ad* та *restartare* — затримувати, *stare* — стояти. З лат.: іт. *arresto*, *arrestare* — зв’язувати кого за присудом суду. Нім. *Arrest*, з нім. п. *areszt*. До нас прийшло в XVI ст. через п.

У нас вже в пам'ятках XVI ст.: Арештовати 1597 р., арешту 1624 р. Рос. арест, арестант, арестовать.

Арештант, -та — ув'язнений, позбавлений свободи. З лат. *arrestare* — затримувати. До нас прийшло на поч. XVIII ст. з ст. фр. *arrestant* (давніше *arrestat*) — задержаний. Шан. I. 140 доводить, що слово “арештант” не постало з нім., бо нім. *Arrestant* визначало до 1722-го року того, хто арештував.

Арештувати — позбавити волі. З лат. *arrestare*. До нас прийшло на поч. XVIII ст. через п. *aresztować*.

Ар'єрга́рд, -ду — задня частина війська для охорони тилу. З нар. лат. *adretro*, зложення *ad* та *retro* — назад. До нас прийшло на поч. XVIII ст. з фр. *artièregarde*, зложення: *artière* — позаду, *garde* — сторожа, загін.

“Сл. пол. XVIII в.: “Ар'єрга́рд і я — заднєе войско, крыло”.

“**Аrimáспи** есть люди об одном глазу, а живут в татарских землях” (Алф. пол. XVII в. 57).

Аrimафéя — юдейське місто, ст. сл. *Arimaθei*, в гр. *Arimathaia*. Це батьківщина благообразного Йосипа, що зняв з Хреста тіло Ісусове і поховав його в своєму саду (Матвія 27. 57).

“**Аrimоθéй** (елл.) град — вземляй. Есть же Аrimоθeй град близ Иерусалима, а толкуется Аrimоθeй — возми оно” (Алф. XVII в. 68).

Аристáрх — чол. ім'я, з пр. *Arístarchos* ліпший начальник, радник. Ст. сл. *Аристархъ*.

“**Аristáрх** — изрядный начальник або найльшій князь” (Лекс. 1627 р. 349).

Аристíпп, -па — чоловіче ім'я, з гр. *Arístippos* (зложення: *árīstos* — найкращий, *hippos* — кінь, найкращий коноювід).

“**Аристíпп** (гр.) — нарочит (славний) конник” (Алф. пол. XVII. 736).

Аристокrát, -та — людина вищого походження, панування родової знаті. З гр. *aristokrátēs*, зложення: *árīstos* — знатний, *krátos* — влада, сила. До нас прийшло на поч. XVIII в. через нім. *Aristokrat*.

Аристократíзм, -му, з фр. *aristocratième*. У нас відоме з половини XVIII віку. Див. аристократ.

Аристократíчний — хто походить від аристократії. У нас з поч. XVIII віку з фр. *aristocratique*. Рос. аристократический.

Аристокráтия — класа вищої верстви. З пр. *aristokratía* — родова знаті. Зложення: *árīstos* — ліпший, знатний та *krátos* — сила, влада. До нас прийшло в к. XVII в. з нім. *Aristokratie*. У XVII в. вживалася форма аристократія.

Словн. пол. XVIII в.: Аристократія — чиноправленіє.

Арифметíка — наука про числа, від пр. *arithmetiké*, від гр. *arithmós* число. Звідси арифметичний, гр. *arithmetikós*. В З. У. арифметика, аритметичний. До нас прийшло рано, перше в формі арифметикя. Лат. *arithmetica*.

Лекс. 1627 р. 349: “Арифметіка — числительная. Художество яже сочинятия число. Наука лічбы. Хитрость мъры. Фортел раховання. Пятая наука визволеная”.

Слова на -ик а вдавнину вимовлялися з наголосом на -ик а: арифметика, музика, Африка, Америка і т. ін. Див. Іларіон: “Укр. літературний наголос”, 1952 р. ст. 249-250.

“**Арифмóс** (гр.) — число” (Алф. XVII в. 64).

Арій, — чол. ім'я, з гр. *Arios* — мешканець перської області Арія.

“**Арій** — брань, пагос, холм, мъстце високое” (Лекс. 1627 р. 348).

Див. ареопаг.

Аріїл, -ла — назва старозавітного Ангола.

Алф. XVII в. 486: “**Арійль** (жид.) — гора Божія”.

Арія, з іт. *aria* пісня, слово прийшло до нас на поч. XVIII в. З лат. *aer* — повітря стало іт. *aria* — спершу ніжний ніби повітряний спів.

Аріядна, -ни, ст. сл. *Аріадна*, жіноче ім'я, гр. суворо чеснотна в супружому житті.

Лекс. 1627 р. 349: “Аріядна — барзо чистая, Міноева щорка, Бахусова жона”.

“**Аріядніна нитка**” — крилате слово, взяте з пр. міфології. Грецький герой Дедал побудував величезного лабіринта для царя острова Криту Міноса. Цей лабіринт був з покрученими ходами, з якого дуже важко було вийти. Афінський герой Тезей попав

у цей лабірінт і був би з нього не вийшов, але Міносова дочка Аріядна дала Тезееві клубка ниток, і він їх розплутував, коли йшов, і тим спасся з лабіринту. Звідси постав крилатий вираз: Спастися “Адріядниною ниткою”.

Арка — з лат. *arcus* — дуга, лук, до нас прийшло на поч. XVIII ст. з іт. *arco*.

Аркада — ряд арок. З лат. *arcus* дуга, звід; звідси іт. *arcada*. До нас прийшло в пол. XVIII в. з італ. *arcada*.

Аркадій, чол. ім'я, ст. сл. Аркадій, гр. *Arkás*, *ados* — мешканець Аркадії, пастух.

Лексикон 1627 р. ст. 350: Аркадійдовглъючий.

Аркадія — внутрішня область у давній Греції, яка вславилася чеснотністю та гостинністю своїх мешканців, головно пастухів та селян. Переносно: простий, щасливий край.

Аркан, -на — шнур в петлею на кінці, вірьовка, тюрк. аркан — вірьовка, Дм. 492. Пор. лат. *arcanus* — таємний. До нас прийшло десь у XVIII віці.

Арктика, північна полярна країна. Назва походить від гр. *árktos* — ведмідь, зоря Ведмедиця Велика й Мала, а також північний полюс.

Звідси й арктічний з гр. *arktikós*, що на поч. XVIII ст. прийшло до нас через фр. *arctique*.

Лекс. 1627 р. 350: “Арктос — зв'єзда, що Медв'єдем зовут, або Воз Небесний. Краина полночна”.

Аркуш, -ша — лист паперу, аркушевий, аркушник. З лат. *arcus* — лук, також запнутий удвоє лист.

Лист Архиєп. Л. Барановича 1689 р.: Килкадесять аркушовъ. П. *arkusz*, *arkuszowy*, чс. *arch*, рс. *печатный лист..*

У XVII ст. слово в нас добре знане.

Арлекін, -на — назва слуги в комедії. З іт. *arlechino* — ім'я комічної особи в іт. народній комедії. До нас прийшло на поч. XVIII віку через фр. *arlequin*.

Армагеддон. “И собра ихъ на мѣсто, нарицаюше єврейски Армагеддонъ” Ап. 16. 16. По-грецькому *Armageddon*, ст. сл. Армагеддонъ, д. євр. *Ner Megiddon* — Гора Мегіддону. Мегіддон — давньоханаанське місто-царство (див. Єг. 17. 1, 1 Хр. 7. 29, Єг. 17. 12, 13, Суд. 1. 27).

По-стародавньому це місце, де має відбутися Останній Суд Божий.

Армада, — велике поєднання морських кораблів. З ісп. *armada* — військовий флот, від лат. *armata* — зброя, *armare* — збройти. Розголосу цьому слову дала “Велика Армада”, яку ісп. король Пилип II року 1588 двигнув проти Англії.

Арматура — сукупність потрібного для електричного приладу. З лат. *armatura*, від *armata*, *arma* — зброя, прилад. Звідси іт. *armatura*. До нас прийшло на поч. XVIII ст. через п. *armatura*.

Армénія див. Вірменія.

Армія — військо, з сер. лат. *armia*, фр. *armée* — армія, від *armes* — збройти, *arme* — зброя. До нас прийшло на поч. XVIII ст. через нім. *Arme* — військо. У листах Петра I ще слово відоме з 1706 р. (Шан. I. 145).

Арнаутка — сорт пшениці, з тур. арнаут.

Аромат — приємний запах, пахощі. Ст. сл. ароматъ, відоме з пам'яток XI ст. Воно з гр. *aróma* — пахуча речовина.

Лекс. 1596 р. 16: “Ароматы — запахи, и дорогіи масти, и тыж ко-рѣнъе албо зълье пахнучее”.

Азбуковник пол. XVIII в. л. 68: “Ароматы — толкуется в Грамматицѣ (1596 р.) быти запахи и другія масти”.

Лекс. 1627 р. ст. 353: “Ароматы — вонъ, пахнучій речі: перфумы, кадила, мирры, корѣнъе, зълья, пахнучій олѣйки, запахи и дорогія масти”.

Звідси ароматичний,рос. -тический.

Арсéн — чол. ім'я, ст. сл. Арсеній, з гр. *arsen* — мужчина, мужній.

Лексикон 1627 р. ст. 350: “Арсéній — твръдоумен, или мужествен”.

“Арсéній (ри.) — мужествен” (Алф. XVII в. 73).

Народне також Арсéнь, -ня.

Арсенал, -лу — заклад для виготовлення, направи і збереження зброї. З араб. *där as sināa* пішло сер. лат. *arsenales*, а від нього європейські назви, нім. *Arsenal* і ін. До нас прийшло через іт. *arsenale* (Шан. I. 146).

Артамон, -на — чол. ім'я, з гр.

Лекс. 1627 р. 351: “Артемон — цѣлъ, або заслона лодяная, жагел корабельный, плахта шкурная, опона навная”.

Артезіанський колодязь — це калька фр. *puits artésien*. Назва йде від назви фр. провінції Артуа (*Artois*), де арт. колодязі відомі з XII віку. До нас прийшло в XIX в.

Артём, чол. ім'я, ст. сл. Артемій, гр. здоровий, свіжий.

Лексикон 1627 р. ст. 351: “Артёмъ — цѣлый, здоровый, або иенарушенный, або гладкій”.

“Артём іє (гр.) — совершен” (Алф. XVII в. 736).

Артеміда — гр. Artemis, лат. Diana. Пр. Артеміда була богинею дівочої чистоти, непорочності. Гр. *artemis* — непорушенність.

“Артеміда была богиня во Ефесѣ. Толкуется Артеміда прах” (Алф. XVII в. 576).

Лекс. 1627 р. 351: “Артеміда — приятна жертва, или щѣла, лат. Діана. От дня названа єст, для того же маєт ясность, подобную дневи. И мъсяцъ тым именем зовут. Имя богинъ або идола в Ефесѣ, то ѹ Артемидъ первообразно луна” (Див. Дії 19).

Артэрія — кровоносна судина, що несе чисту кров від серця до периферії. З гр. *arteria* — жила, зложення: *aer* — повітря та *tereo* — бережу. Це тому, що медицина вдавнину дивилася на ті судини як на рурки, що бережуть повітря, бо в трупах жили ніби порожні. Так медицина думала до знаменитого лікаря Галена (131-200 р.р. по Хр.). З гр. постало *arteria*.

До нас слово прийшло на поч. XVII віку з п. *arterja*.

Але в формі артирія (з гр.) це слово відоме ще в XV в. (“Похвальне слово” Київ. Арх. Григорія, Шан. I. 148).

У Лекс. 1627 р. 351: “Артірій — гортань, им же входит внутрь вода и воздух. Отдуховая жила, або пулсовая жила, або жылица”.

На ст. 66 тут же читаємо: “Жылицъ — маленкіи жилки або артири”.

Сл. пол. XVII ст.: “Артеріа — біючася жила”.

Артиклъ, -ля — граматичний член, ознака роду в деяких мовах. З лат. *articulus* — член, членник, суглоб, суглобчик, зменшена форма від *artus* — член, суглоб. До нас прийшло в XIX ст. з фр. *article*.

Артикулъ, -ла, — окремий параграф у законі чи в статуті, закон. З лат.

articulus — стаття, параграф, суглоб. До нас прийшло в XIV віці через п. *artykuł*.

Грамота 1388 року: Вси артикулы дали есмо имъ.

“Найголовнѣйшого артикулу Вѣры нашей”. Кр. Ап. 1560 р.р. 4.

Артикулъ, -кула — військовий спосіб. З лат. *articulus* — суглоб, член. До нас прийшло в XVII ст. через п. *artykuł*.

Артикуляція — наставлення чи практика мовних органів для вимови звуків якої мови. Від лат. *articulare* — ясно вимовляти. До нас прийшло в XIX в. через фр. *articulation*

Артилерія — гарматне військо. З сер. лат. *artillum* — знаряддя, машина, корінь його — *ars, artis* — хитрість, мистецтво. Звідси фр. *artillerie* від ст. фр. *artillier* — доставляти гармати. До нас прийшло на поч. XVIII в. через п. *artylerja*.

Артистъ, -ста — особа, що виконує в театрі окрему ролях якого твору, або особа, що досягла в чому найвищої майстерності, або згірдливо про особу, що робить зло. З лат. *ars, artis* — уміння, хитрість, мистецтво, звідси фр. *artiste* — освічений, від лат. *ars* — уміння, мистецтво.

Артіль, артілі — спілка для праці чи продажу, може з тат. *урталай* чи арт іл — “народ позаду, резерва”. Дм. 563.

Артосъ, -са — хліб, чи велика Просфора, що освячується в перший день Великодня і роздається вірним в Хомину неділю. З гр. *ártos* хліб.

Азбуковник пол. XVII в. л. 53б: “Римски артусъ — составъ, а гречески артусъ толкуется Просфора, иже воевдзиваются на Святѣй Недѣли послѣ стола”.

Арфа — струнний щипковий інструмент, відомий з глибокої давнини, на взір трикутника з багатьма струнами. З гр. *árpe* — гак, лат. *corbis* — кошелік, звідси д. нім. *harfe*, сучасне нім. *Harfe*. До нас прийшло в XVII ст. через п. *arpa, harfa*.

Основа значення слова гр. *arpe* — гачок, бо пальці при грі зігнуті гачками.

Кр. Ап. 1560 р. р.: арфа 345, арфи 608.

Лекс. 1596.46: Гусли — арфа, лютня, скрипка.

Лекс. 1627.422: Цитара, гарфа, на

гáрфах. 473: Псалтир — п'єсница, арфа.

Алф. XVII в. 68б: “Арфолóтіє — гусли”.

Синоніма пол. XVII ст. 1: Арфа — гуслі.

Арфіст, -та — грець на арфі. Див. арфа. В Україні і арфа, і арфіст відомі рано.

Лекс. 1627 р. 48: “Гудец — арфіста, цитариста”. “Гусль — гарфа, цитра” 48.

Синоніма пол. XVII ст. 1: арфиста — гудець.

Слово прийшло до нас в XVII ст. з п. *arfista* чи *harpfista*.

Архаїзм, -му — завмерле або застаріле слово в мові, від гр. *archaismós*, а воно від *archáios* старий, давній, а воно з *arché* — початок. Архаїзми знаходяться в словах, у відмінах слів і в їхній складні. Звичайно архаїзм уживаємо для “вищого” стилю мови, напр. слова: ректи (говорити, сказати), єста, Облаченні (церковні шати) і багато т. ін. В укр. мові по всіх її говорах відомі форми двійного числа: дві слова, три вікні, дві корові і сила т. ін., — тепер це архаїзми.

До нас прийшло з фр. *archaïsme* на поч. XIX в.

Звідси архайчний — стародавній, застарілий, рос. архайческий, з фр. *archaïque*, а воно з гр. *archaikós* — стародавній.

Архангол, -ла, ст. сл. Архангель — старший Ангол, з гр. *Archaggelos* (гр. -gg-вимовляється як нг). Слово

во відоме з перших ст. сл. пам'яток Х-ХІ віків.

Лекс. 1596 р. 1б: “Архангел — староста ангельський”.

Алф. XVII в. 49: “Архангель — начало Ангеломъ, рекше въстникомъ”.

Лекс. 1627 р. 351: “Старшій Агтел или Аггелом началствуяй, или староста аггелскій”.

Археолóг, -га — фахівець у стародавньому. З гр., див. археологія. До нас прийшло це слово на поч. XIX в. з фр. *archéologue*. Перше вимовлялося археолóг, тепер археолог.

Археологічний — стосовний до археології, з гр. див. археологія. До нас прийшло на поч. XIX віку через фр. *archéologique*. Рос. археологический.

Археолóгія — наука про давнє минуле людського життя й життя природи. З гр. зложення: *archáios* — давній і *logia* — наука (від *logos* — слово, оповідання), гр. *archeiologya* — наука про старовину. До нас прийшло в XVIII віці з нім. *Archäologie*.

Архи-, архі — приставка (гр. *archi-*), часта в гр. словах, визначає вищу ступінь того, до чого додано: Архієрей, Архієпископ і т. ін. Часта в укр. мові це від ст. сл. архи-. В словах церковного змісту звичайно вимовляється архи-, а в словах світських архі-.

Алф. XVII в. 49: “Архі (гр.) — начало, рекше більшій”.

(Далі буде). † Іларіон.

Зміст 7 (139) числа за травень 1965-го року місячника Українського Богословського Товариства “Віра й Культура”:

† Іларіон: Московський вплив на Українську Церкву був дуже малий. Золота сторінка з історії української культури.

† Архиєпископ Андрей: Римська унія не для українців. Експерименти Риму над українською душою.

Архимандрит Іов Скакальський: Паломництво по Святих Місцях Сходу. На Святій Горі Афон.

† Іларіон: Літературна мова в Галичині. Мовно-історична монографія.

О. Прот. М. Овчаренко: Про можливість життя на інших небесних тілах.

Передплата річна 4 дол., піврічна 2 дол., чвертьрічна 1 дол., окріме число 40 центів. Адреса: “Faith and Culture”, 101 Cathedral Ave., Winnipeg 4, Man., Canada.

Видатний художник-баталіст, — М. С. Сакомиш.

† Іларіон: Етимологічно - семантичний словник української мови.

Резолюції XIV Єпархіального З'їзду Східної Єпархії.

Наукове й культурне життя.
Великодні привіти.

Церковна хроніка.
Наши Читачі про “Віру й Культуру” та її видання.

Усі допоможімо “Вірі й Культурі”!
Серед нових книжок.
Хроніка українського культурного життя

(Закінчення зо ст. 2 обгортки)
лебеді летять", роман Оксани Іваненко "Тарасові шляхи", сценарій кінофільму "Сон" Д. Павличка і В. Денисенка та виконання головної ролі Тараса Шевченка І. Ніколайчуком" ("Р. Культура" 1.XI.1964).

● В українців мікроскоп з найбільшою в світі роздільною здатністю. "Мікроскоп з найбільшою в світі роздільною здатністю сконструйовано на Сумському заводі електронних мікроскопів. З його допомогою можна побачити завбільшки в п'ятдесяти мільйонних міліметра" (Radio Київ, 25 жовтня 1964).

● "Експортне Гуцульщина". "...Тепер Коцівська фабрика художніх виробів "Гуцульщина" (Івано-Франківська область) відправляє в Детройт на замовлення фірми "Брімфул Гауз" облюбовані її представниками дев'яне намисто і брошки, а різьблені пудреніці і сигаретниці йдуть в Чікаго. Вироби коцівських майстрів експортується не тільки до Америки. Співучі гуцульські сопілки сподобались французам, а до Швеції — комплект інкрустованих дерев'яних склянок, на які там великий попит". ("Р. Україна" 16.XII.1964).

● Театр оминає тяжку сучасність. "...Чим можна пояснити те, що цікаві п'єси про сучасність, соціально значимі класичні твори ще важко пробивають собі дорогу на багатьох сценах. Миколаївський український театр, наприклад, в цьому році випустив шість прем'єр, але серед них не було жодного спектаклю про радянську дійсність. З шести нових вистав Донецького російського драматичного театру тільки одна — на сучасну тему..." ("Р. Культура" 1.XI.1964).

● Оспівані Тарасом. "Андрій Німенко... До 150 річчя з дня народження Тараса Г. Шевченка виконав цікаву серію творів "Оспівані Тарасом". До неї увійшли образи славетних борців за волю українського народу: Залізняка, Наливайка, Гонти. Експоновані в будинку столичних літераторів, ці роботи привернули увагу численних глядачів не тільки своїм змістом, а й рідкісною в сучасному мистецтві технікою виконання — карбування на міді" ("Україна" ч. 44 1964).

● Благородний вчинок. Юрій Іванович Сеник — вчитель фізичного виховання Старосільської школи — проходив через міст, який з'єдинував греблю з шосейною дорогою. У розливі річки пливли на човні двоє дітей. Це були учні Розничівської восьмирічної школи Валерій Кузьмич і Валентина Щербачук. Швидка течія знесла човен під міст, вдаривши об стовпі, перекинула. Діти опинились у воді, почали хапатись за стовпі, але для боротьби з течією у них не вистачило сил.

Не роздумуючи, вчитель в одязі кинувся у воду. Хлопчик виплив сам, а Валентину викинено до берега Юрій Іванович. Життя дівчини було врятоване ("Рад. Освіта").

● Жіночтво в СРСР. "В Радянському Союзі понад 30 тисяч жінок мають вчені ступені докторів і кандидатів наук. Майже 800 жінок є дійсними членами і членами-кореспондентами Академії наук СРСР та республіканських академій наук, професорами.

Уже 1962 року в народному господарстві СРСР працювало 5,5 мільйонів жінок, які мали вищу і середню освіту. В Радянському Союзі 4,5 мільйона жінок працюють директорами і спеціалістами промислових, транспортних, сільськогосподарських державних підприємств.

В Спілці письменників СРСР майже 700 жінок, в Спілці журналістів — 4000, в Спілці художників — близько 2,5 тисячі, в Спілці композиторів — понад 200 жінок" ("Р. Культура" 7.III.1965).

Але тут не подано, яке аж надто велике число жінок працює на тяжких роботах, як ніде в світі...

● Другий тунель у Києві. Відкрився рух через нову підземну споруду столиці України — пішохідний тунель, споруджений київськими метробудівцями. Він з'явився на переплетенні кількох центральних магістралей Києва: Хрещатика, бульвару Шевченка, Червоноармійської та Басейної вулиць. Тут, на Бессарабській площі, завжди надзвичайно великий потік пішоходів і транспорту. Тому потреба в підземному тунелі тут особливо відчуvalась. Новий перехід відрізняється від попередніх. Він найбільший за розміром; тунелі мають аж вісім ходів (у той час як у споруді на перехресті Хрещатика і вулиці Леніна їх шість).

● В Бельгії відбувся надзвичайний з'їзд Союзу Українських Студентів в Європі. У виконанні доручень Першого Установчого З'їзду Союзу Українських Студентів в Європі, який відбувся два роки тому, 23 квітня 1963 р., управа цього Союзу скликала на дні 20-23 квітня 1965 року Надзвичайний З'їзд Союзу Українських Студентів в Європі до Люневілу в Бельгії. Крім обговорення й вирішення організаційних справ, головним завданням З'їзду була координація діяльності всіх українських студентів і студентських товариств в європейських університетах.

● "Дохристиянські вірування українського народу", наукова монографія Митрополита Іларіона, вже вийшла і широко розходить. Вона має 428 ст., ціна 4,50 дол.

Mr. M. Woron
1714 — 26 Ave., S.E.
Calgary, Alta.

Return Postage Guaranteed by
"FAITH AND CULTURE"
101 Cathedral Avenue
Winnipeg 4, Man., Canada